

Udi

4
R

Note van overgave
Inderafd. Donggala
10/7 - 1920

Conte. C. H. ter Laag.

N.B. Van de Vln: 22 - 2b, 2: alicia / Profers. H. Revolving
27 (ondaan) - 28, 2: alicia, 32 - 35 / d. Taal, 35-36 / e. Valsch
59-66 (Beschouw) en 67, 2: alicia, is afgeschijft vertiend aan de afes.
Onderafdeeling: D o n g g a l a . Colleenkunde Vh Kon. Bat. Ge-rotali.
v. k en w.

Ontwerp NOTA van Overgave.

I. Aardijkkundige beschrijving.

a. Ligging, grootte, grenzen.

De onderafdeeling Donggala ligt ter Westkust van Midden-Celebes, rond de Paloebaai en langs de Westkust van den vasten wal van Celebes aan de Straat van Makaseer.

1. Zij wordt begrensd ten Zuiden door de grens met het Gouvernement van Celebes en Onderhoorigheden, en door de grens met de onderafdeeling Paloe, nader geregeld en vastgelegd bij Gouvernementsbesluit ddo. 7 Maart 1919 No. 34 Staatsblad 1919 No. 130.
2. ten Oosten door de grens met de onderafdeeling Parigi.
3. ten Noorden door den grens met de onderafdeeling Toli-Toli.
4. ten Westen door de Straat van Makasser.

De grens met het Gouvernement van Celebes en Onderhoorigheden is vastgesteld bij Gouvernementsbesluit van 1908 No. 81 en zulks ten einde aan lang hangende geschillen een einde te maken. Bij dit besluit is de Boeroemana rivier als grens aangenomen.

De grens met de onderafdeeling Paloe wordt op het schiereiland van Donggala gevormd door de rivier Walaā en aan de Oostzijde der Paloebaai door de grens tusschen de landschappen Tawaeli in Donggala en Biromaroe in Paloe welke op 20 minuten gaans van kampong Tondo (de Zuidelijkste van Tawaeli) is gelegen. Een steenbed is de kenbare grens. De grens met de onderafdeeling Parigi is even vaag en weinig omschreven als de laatst

(Zuid van Sani) tot het riviertje Bone (nuid bedoelde Paloe-grens zij wordt in het algemeen van Pantaloang, met het daarachter gaande, gevormd door de waterscheiding tusschen beide gebieden, die over de toppen van den lang ge-rekten midden bergketen van den hals van het eiland Celebes loopt. Zij valt samen met de grenzen tusschen de Zelfbestuursgebieden van Tawaeli en Banawa aan den Donggalaschen (W), en Parigi, Toribooloe, Ampibabo, Kasimbar en Sigen ti aan den Parigischen (O) kant.

Ook in de politieke contracten met Banawa en Tawaeli is deze grens niet nader omschreven. De grens met de onderafdeeling Toli-Toli werd

reeds als landschapsgrens vastgesteld bij het suppletoir contract van 20 Augustus 1896 als zoodanig daarbij de rivier van Ogoamas werd aan genomen.

Met het oog op de vage grensomschrijving en het ontbreken van topografische kaarten is de groot te der onderafdeeling onbekend.

Het geheele gebied der onderafdeeling bestaat uit de gebieden van twee Zelfbesturen, t.w. dat van Banawa en dat van Tawaeli.

Het grondgebied van elk dezer omvat :

a. **B A N A W A .**

1. het N. deel der onderafdeeling vanaf de grens met Toli-Toli in het Noorden tot kaap Lende (in de bocht van Labea) aan het strand in het Zuiden, waarin behooren de gebieden van Sodjol en Babatona dan van Dampelas, van Towia (Tamboe) en het schiereiland Baloesang.

2. De kuststrook van af de rivier van Ombo (Z. van Sirendja) tot Dalaka (Z. van Lero) met het daar achter gelegen land tot het centrale scheidingsgebied (Toligrens) Lende, Tonggebergte (Parigigrens).

De enclave Pantaloang van de rivier Lambagoe land, het is gebied van Tawaeli.

(Zuid van Wani) tot het riviertje Bone (Zuid van Pantaloang) met het daarachter gelegen land (als voren). Welk Zuid van Alindoe geslakte en Bovendien is het schiereiland van Donggala vanwaar de grens met het Gouvernement Celebes en Onderhoorigheden en met de onderafdeeling Paloe Algeheel gebied van Banawa, en Pantaloang ligt mede daartoe behooren en maken op grond daarvan tedeel uit van de onderafdeeling Donggala de volgende voor de Westkust gelegen eilandjes: Alipangalassia, Pasoso, Toegoesan (Noordwachter, Pakustlicht), Mapoets, Papanggi, Taring, Pangoe, en Paneki. Fouten als verkeerde spelling van naam TAWALI, en van kampongs als Lende (grens) 1. het gebied van Sirendja, dat ten Noorden grenst aan de bovengenoemde kaap Lende en ten Zuiden aan de medegenoemde Gaborivier, en

2. het eigenlijke Tawaali, dat ten Noorden grenst aan Dalaka, en, met uitzondering van de onder

b. Algemeen gesteldheid van den bodem.

Banawa 3 genoemde enclave Pantaloang, de geheele kuststrook omvat vanaf Dalaka tot aan de grens van Paloe (grens met het landschap Biredharoe) ten Zuiden, benevens het daarachter gelegen vastland tot aan de grens met Parigi. Eilanden behooren niet tot Tawaali. Het schijnt mij hier de plaats mede te wijzen op eenige storende fouten voorkomende op de kaart behoorende bij aflevering II van 1913 van de Mededeelingen van het Bureau voor de Bestuurszaken der buitenbezittingen bewerkt door het encyclopaedisch Bureau. Op die kaart wordt het gebied van Sirendja, bestaande uit de kampongs (volgens de kaart) Lende, Tompe, Tonde en Sirendja tot het gebied van Banawa gerekend, het is gebied van Tawaali.

2e. wordt het te voren genoemde Pantaloang op die kaart onmiddellijk Zuid van Alindaee geplaatst en daarmede te zamen aangeduid als gebied van Tawaeli.

Dit is ten eenenmale onjuist.

Alindaee is gebied van Banawa en Pantaloang ligt niet onmiddellijk ten Zuiden van Alindaee, maar ten Zuiden van Wani.

De op de kaart aangegeven Tawaelische onslave Alindaee Pantaloang bestaat dus eenvoudig niet en Pantaloang ligt op die kaart verkeerd.

Over andere fouten als verkeerde spelling van namen en het vergeten van kampongs als Tonde (grenskampong met Birosmaroe) Laboean (N. van Wani)

Tandjoeng Padang (in het gebied van Sirendja) behoeft hier niet uitgeweid te worden.

Op de hierbij gaande kaart zijn die fouten hersteld.

b. Algemeene gesteldheid van den bodem.

De horizontale vorm van de onderafdeeling is die van een driehoekige punt (schiereiland van Donggala) door de breedte der Paloebaai gescheiden van het overig deel, dat de Westelijke kuststrook vormt van den hals, die den roep van Celebes aan den N.O. arm verbindt.

Omtrent den vertikalen vorm valt weinig mede te deelen.

Op het schiereiland van Donggala wordt zij bepaald door het bergstelsel dat de zuiderlandgrens van de onderafdeeling vormt, en waarvan de uitloopers zich tot bijna vlak aan de kust uitbreiden.

Hier is de vorm dus heuvelachtig, op eenige plaatsen aan de straat van Makassar komen deze ruggen tot vlak aan zee, in het heuvelland zijn steile hellingen en vrij diep ingesneden dalen

geene uitzondering.

het hoogte en vorm

Aan de overzijde van de Paloebaai wordt de verticale vorm bepaald door het centraal gebergte dat tevens de grens met de onderafdeeling Parigi vormt en waarvan mede de uitloopers op verscheidene plaatsen tot de kust reiken, waarbij het opvalt, dat deze uitloopers soms loodrecht op de kustlijn staan, soms daarvan evenwijdig loopen.

Het algemeene karakter van dit centraal gebergte is nog zoo weinig bekend "dat een 18 tal transversalen nog geen voldoende blik geven op den bouw van de centrale keten". "Vooral het Ogoemasgebergte bleef voor ons nog vrijwel een gesloten boek".

Een weinig meer inzicht zal hierin thans wel overkregen zijn door de opname voor de triangulatie door den Opnemer Clements, doch de resultaten zijn daarvan nog niet bekend.

Ook omtrent de gesteldheid van den grond valt nog niet veel mede te deelen.

De heuvels van het schiereiland van Donggala zijn bijna allerwege bedekt met koraal kalk, waarover een zeer dunne aardlaag.

Aan de westzijde van het schiereiland is de aardlaag dikker en het kalksteengebergte minder zichtbaar. Daar strekken zich ook grooter vlakten uit.

Het centraal gebergte zal wel niet afwijken van dat van centraal Celebes en wordt alzoo aangegeven te bestaan uit berggruggen opgebouwd uit schiefer/te voorschijn treden, terwijl tot op aanmerkelijke hoogte (soms 800 M) nog koraalkalk wordt aangetroffen.

Aan de Zuidzijde van de onderafdeeling naar de Paloebaai bereikt het gebergte niet veel meer

hoogte

rapport kapitein van den generelen staf Boonstra van Heerdt pag 6).

(idem pag. 6).

gneiss waaruit hier en daar basaltruggen, die zij be-
kken, door die *schiefer*

riani. De Barre sprekende To-
dja's van Midden Celebes deel
pag 1.

a. K u s t e n .

hoogte dan 1000 Meter, naar het Noorden wordt
het hooger en wordt
 in het Ogoemasgebergte een hoogte van bijna

3000 M bereikt, terwijl ook de daarbij gelegen
 Bodjol nog iets hooger is dan de Ogoomas top.

De kuststrook van het overig gedeelte der onder-
 afdeling bestaat deels uit fijn wit koraalzand,
 deels uit donker zand en grind, het daarachter
 gelegen terrein tot aan den voet van het gebergte
 bestaat meestal uit zwarte of gele klei op
 een onder laag van zand en grind.

Deze kuststrook is in het algemeen genomen niet
 breeder dan 1 à 1½ uur gaans en kan in twee duidel-
 delijk onderscheiden gedeelte worden gesplitst.

Het Zuider deel nabij de Paloe grens tot kampong
 Kajoemasloe (Tawaeli) is bijna volkomen dor en
 droog, boomloos, de heerschende plant is hier
 cactus, rembege en deernstruiken, terwijl een
 roodachtig heide kruid in de omgeving van kam-
 pong Tondo ^{aan} ~~naar~~ deze vlakte een rossig waas
 geeft.

De grond is hier zanderig en steenschtig zeer
 poreus zoodat alle regenwater dadelijk verdwynt
 en eerst aan het strand te voorschijn te komen,
 de rivierbeddingen zijn meest droog en gevuld
 met grind. Hoe meer men naar het Noorden komt,
 hoe frisscher de kuststrook wordt en Noord van
 Tawaeli bij Pantaloeng, Wani enz. is de geheele
 vlakte begroeid en levend water in talrijke
 binstroompjes voorhanden.

Hoe meer naar het Noorden nadert het gebergte
 hoe langer hoe meer de kust, het strand wordt
~~meer~~ ~~ruiger~~ smaller de ruggen loopen vaak tot aan
 zee, aldus talrijke kappen vormende.

c. K u s t e n .

De Westzijde der kust van de onderafdeling aan
 straat Makassar van Tandjong karang tot Tolong-
 no, rijst vrij steil, hoewel niet hoog uit zee
 op.

De oostzijde van dit schiereiland rijst vrij steil uit de Paloebaai. Van het Zuiden naar het Noorden vindt men achtereenvolgens de Tandjong van Soeroemana geheel open voor slecht weer en hooge zee, daarna die van Tanah-mea, ook met slechts landingsplaats, de Tandjong Boeloe Topi de baai van Tosale bied bij Z. W. en Noorden winden nog een vrij gunstige legplaats, althans voor de prauwvaart, daarna de baai en Tandjoeng van Towale, die eveneens in den N.W. moesson zeer onstuimig kan zijn. Hier buiten ligt een groot koraalrif dat gedeeltelijk droog valt bij laag water. nog een rif. De kust is hier en daar modderig en met rizophoren begroeid. Daarna volgt de uiterste kust van het schiereiland Donggala, Tandjoeng Karang waarop een kustlicht. Binnen Tandjoeng Karang opent de Paloebaai zich, zij dringt in Z.O. richting bijna 17 zeemijlen in het land door. De grootste breedte bedraagt 8 zeemijlen. In een kleine baai aan de oostzijde van het schiereiland ligt Donggala, de beste ankerplaats, bij alle winden en moessons toegankelijk. Twee riffen zijn door bakens met rood licht gemerkt. De zijde naar het Zuiden volgende, treft men de baai van Kabonga met een klein eilandje er in. Gedeeltelijk valt deze baai droog. Onafgebroken tot de grens bestaat de kust uit zand en steenen met hier en daar modder, doch weinig. Aan de Oostzijde van de Paloebaai zijn min of meer geschikte anker- en landingsplaatsen. Van het Zuiden der baai naar het Noorden terugkeerende noemen wij aan die zijde: Tonde en

Taipa met slechte ankerplaats wegens kustrijf. Het strand loopt vrij steil op. Mamboro heeft eene vrij goede ankerplaats, hier kan bij alle moessons geland worden.

Te Wani is eene landingspier, en een rif, mede gemerkt. Te Wani is het ongunstig en ondoenlijk om te landen bij doorstaanden Westewind.

Daarop volgt Tandjoeng Laboean, waar de kust laag en zandig is en verder Tandjoeng Dalaka tusschen de inhammen bij Dalaka en Lero. Hier is het strand smal en steil oplopend, landen in den N.W. moesson is moeilijk.

Evenzoo bij Dalaka en Towaja waar nog een rif voor ligt; ook Towaja is in den N.W. en Westmoesson een zeer slechte landingsplaats.

De kust wordt nu hooger en de bergen komen tot vlak aan zee, met zeer vage slechte baaien er tusschen. Men noemt hier Tandjoeng Mapida, Tandjoeng Wara, Tandjoeng Kaliboeroeng, Tandjoeng Batoesoaja, Tandjoeng Alindaoc, allen met steil oplopend, soms zelfs geen strand, zwaar begroeid en omgeven door een kustrijf.

Al deze plaatsen liggen open en bloot voor Z.W., Westen en N.W. winden, behalve Alindaoc dat veilig is voor Z.W. wind.

Na Alindaoc volgt de grootte bocht van Sirendja die door kaap Lende in twee deelen wordt verdeeld.

De ankerplaats te Sirendja is in den West en N.W. moesson zeer slecht met rollers en branding.

Beter is echter die te Labea in de Noorden helft van de bocht, waar men achter het steil oplopende schiereiland Balaesang altijd kan landen op een vlak strand, behalve bij Z.W. doorstaanden wind. Men kan dan landen te Labea-

na een weinig Zuidelijker. Het Z. strand van het schiereiland Bala-Esang is zeer smal, de kust rijst steil en loopt W. en N.W. tot Tandjoeng Maniabaja, waar zij naar binnen buigt in O. richting en dan weder om de N. tot Tandjoeng Biroe, daartusschen ligt de baai van BalaEsang, die tegen Z. en W. winden beschut is.

Na Tandjoeng Biroe komt men in de bocht van Tamboe of Towia, waar het strand in het algemeen vlak en zandig is, met uitzondering van de kust bij Tandjoeng Biroe, bij Patoe Kandjai en in het Noorden de geheele kaap van Dampelas, die hoog zijn.

Behoorlijke landingsplaatsen vindt men te Pomoloeloe (Z zijde) en te Mapaga (Sibajoe) aan de O. zijde.

In deze bocht liggen 3 eilandjes. Steeds N. waarts krijgt men na de bocht van Towia, die van Dampelas, ten Z. begrensd door Tandjoeng Dampelas, vrij laag en begroeid doch steil, vervolgens door Tandjong Parepa modderig en met rizophoren bezet, waarna de baai volgt, zijnde een 6 mijl diepen inham waarvan het achterste deel Laboean Lemo heet en die ten Noorden wordt afgesloten door Tandjoeng Bagimpoeng. De geheele baai is met uitzondering van Sabang, dat beschut ligt voor de W. winden, een slechte landingsplaats en ligt open voor N. en W. winden.

Zelfs Laboean Lemo is dan niet veilig. Mei en Juni zijn hier de beste maanden, Januari en Februari de slechtste.

Ten oosten van Pangalassian buigt de kust zich naar de volgende Tandjong n.l. Row.

Zij is in het eerst laag en met rizophoren bezet, loopt ook bij hoog water voor ^{een} deel onder. Van Dangoelan in het Zuiden tot Tandjoeng Bow in het Noorden heeft men zandstrand.

Tandjoeng Bow zelf is laag en zandig.

Noord van dezen hoek vindt men Tandjoeng Bogoang en Malontabang en daarna tandjoeng Ijok. Hier is de kust rotsig doordat de uitloopers van het Sodjol en het Zuidelijk deel van het Ogoomas gebergte hier tot aan zee

loopen. Bogoang is dan ook zeer steil, evenzoo Malontabang, waarbij het eilandje Tarin en evenzoo Ijoh.

Voor de meeste van deze hoeken liggen kustriffen en andere losliggende riffen, terwijl de kust voor alle winden open is. Landingsplaatsen zijn dus slecht, maar er valt ook niets te zoeken of te halen.

Even ten Noorden van Tandjong Ijoh valt de rivier Ogoomas in zee en is de grens van de onderafdeeling aan de Noordzijde bereikt.

Ontrent de rivieren kan van deze onderafdeeling weinig belangrijke worden medegedeeld.

De grensrivier met het Gouvernement van Celebes en Onderhoorigheden, de Soeroemana rivier is een der grootste en kan aan de monding met kleine prauwen bevaaren worden.

Aan de straat van Makassar heeft men voorts de monding van de Tolonganorivier, waarover een veerpont.

Als communicatiemiddel met het binnenland zijn zij van weinig betekenis. De bovenloop kan men, door het water wadende, als pad gebruiken, hetgeen door de bergbewoners ook algemeen gedaan wordt.

Aan de Oostzijde van het schiereiland van Donggala monden de rivier van Donggala zonder eenige beteekenis als hindernis of communicatiemiddel en verder Zuidwaarts de rivier van Lohi. (onbelangrijk).

In den drogen tijd heeft deze in den benedenloop geen water en bestaat het bed uit een breede strook van grint en rolsteenen, bij zware regens kan zij bandjir hebben, doch deze verloop direct.

Zij is nooit een hindernis en altijd zonder beteekenis voor communicatie. Tot aan de Oogen Van de meeste rivieren aan de overzijde der Faloebaai moet hetzelfde worden gezegd. Het bed is gewoonlijk zeer breed, vaak 100 en meer meters, het water loopt er echter slechts in 2 of 3 kleine gultjes door, de rest bestaat uit losse rolsteenen en grof en fijn grint.

Als hindernis of communicatiemiddel in den drogen tijd zijn zij alsoo van geen belang, bandjira komen in den regentijd voor, doch verloop spoedig.

1. De grootste dezer grintrivieren zijn van het zuiden af:
  - die van Tondo, Mamoro, Noord van die kampong.
  - die van TawaEli ten zuiden van die kampong.
  - die van Pantaloang, ten noorden van die kampong (Lambagoe).
  - die van Laboëan ten Zuiden van die kampong.
  - die van Iero ten zuiden van die kampong.
  - die van Towaja ten Noorden van die kampong met meer water en flinken stroom.
  - die van Marana en Taliase tusschen die beide kampongs.

Weg van het strand naar het kampong die van Tiwo ten Noorden van die kampong, naar, Kabonga Pesar tot het grondstuk van die zeer zwaar kan bandjiren doch spoedig naar voorts Loli met deze nederzettingen van daalt, echter steeds veel water afvoert.

Naar tot de grens die van Batoesoaja (ten Noorden van die kampong van Donggala naar over de lage heuvelen van pong (onbelangrijk).

Naar de rivier die van Alindace (weer een grindrivier) die deze weg passeert de kampong Ganti, Lincoro van Onbo (weinig water).

Daarna in het gebied van Sirendja de grootste rivier is tot de rivier verband en op profiel gere rivieren van Tandjoeng Pada en Tompe die breed en wordt geregeld door gronden en voortdurend Rnd vrij veel water hebben en by die gebieden, geschikt voor karsen en zij bandjir een werkelijk hindernis vormen.

Meer naar het Noorden worden tot aan de Ogon met de rivier en het amonon en de Ogon mas rivier geen belangrijke meer aangetroffen met uitzondering van de rivieren en van Siojong (Oost van Dampelas) van Taipa (Oost van Pangalassia) en van Babatona (Oost van Taipa), waar goed water verkrijgbaar is.

Echter loopt op vele plaatsen in dit gedeelte van de kust een vlak achter het strand een kustmoeras, dat het doortrekken zou kunnen bemoeilijken.

De volgende wegen en paden verbinden de plaatsen in de onderafdeeling alsmede de onderafdeeling met andere afdeelingen.

1. Van Donggala naar de grens met de onderafdeeling Paloe loopt een groote, deels verharde weg over een lengte van ongeveer 13. paal grootendeels langs het strand van de Paloe-baai.

Zij passeert de kampongs Bale, Kabonga Ketjil en Loli, bij welke laatste de nederzettingen Peisowa, Saloera en Ngapa behoren.

Van Lincoro in dezen weg naar Kala-Kala, Deze weg is in gewoon onderhoud bij de genoemde kampongs elk voor zijn aandeel t.w. Bale van Donggala tot Kabonga Ketjil, Kabonga ke-

- tijl van het einde dier kampong tot Kabonga-Besar, Kabonga Besar tot het grondstuk Pangga, voorts Loli met hare nederzettingen van daar tot de grens, Donggala naar Tandjong Ke-
2. Van Donggala dwars over de lage heuvels van het schiereiland naar de straat van Makasser. Deze weg passeert de kampongs Ganti, Limboro Djono en Towale en zijtek naar Marau, (hier Zij is tot Towale verbreed en op profiel gebracht en wordt geregeld door grobaks met sap gebruikt, geschikt voor karren en rijtuig transport, van Loli naar Ingodji, van het den aanleg en het onderhoud en de overige beheerendienstwerkzaamheden aan dezen wegen zijn belast tot de onderafdeeling Paloe en
- a. kampong, Tandjong Batoe (te Donggala, van af de gevangenis tot het grondstuk Bambang, Teoe Pangase, (een doode rivier) berijdbare weg
- b. Ganti van de Bambang Pangase tot de brug over de rivier van Donggala, geliefen door
- c. Kola-Kola vandaar tot de water scheiding over
- d. Limboro, Djono en Towale vandaar tot de straat van Makasser. Leven kampongs elk voor Na Towale volgt langs de straat van Makasser het reeds verbrede trace naar Saloe-bomba, in bewerking bij die kampong, daarna een paardenpad, tot Tosale, en vandaar een pad over Panaa, Lora, Tanahnea, Tolongano en Lalombi naar Soeroemana (grens Mamoeedjoe)
- a. dat door elk dezer kampongs elk voor zijn eigen aandeel van kampong tot kampong in bewerking wordt genomen, en tot weg zal worden gemaakt. over de (met den Tandjongen Para).
3. Van Limboro in dezen weg naar Kola-Kola, eveneens reeds op breedte gebracht en verhard en voor karren transport geschikt, gang van de kampong Kalliberoe. welke

welke verbinding in onderhoud is bij de kam-
 De te waning en verder gewoon onderhoud zijn
 pong Limboro en Kola-Kola.

g geheel voor rekening van deze kampong.
 Paden bevinden zich op het schiereiland van
 Kaliboeroe - Paloeboe met den tusschen-
 Donggala t.w. van Donggala naar Tandjong Ka-
 Tang: Tandjong Kaliboeroe.

rang (kustlicht) van Labosan Badjo (Donggala)
 Dit is thans een paardepad.

naar Towale, van Djono naar Lemo, van Towale

Paloeboe - Sikara-Oubo Banawa.

naar Kola-Kola, van daar naar Mongo, Selo

Dit gedeelte omvat de Tandjong Paloeboe in
 Indjiboewa met een zijtak naar Marana, (hier

aanluitende bij het vorige gedeelte, en streekt
 volgt men de waterlopen van Marana naar Ma-

sich voorts naar het Noorden uit tot de grens
 line (Paloeboe); van Tanahmea en Tolongano

tot het gebied van Sirendja (Tawaelli). Het

naar Saloesampoe voorts van Kabonga Besar

tracé is van af de Noordzijde van de
 naar Kandjoeroei, van Loli naar Inggodji, van

Tandjong Paloeboe tot Oubo Banawa reeds

Loli naar Lotto, van Ngapa naar Rompi.

of 3 M. breedte gebracht zodat hier minder

4. Aan de overzijde der Paloebaai treft men van
 werk te doen overblijft.

af de grens met de onderafdeeling Paloe een
 De verdere bewerking en het gewoon onderhoud

grooten, voor alle transport geschikten, ge-
 kost voor rekening van de kampong Alindoe

deeltelijk reeds verhard en, aan tot Towa-

Sikara en Oubo. Van Alindoe tot Sirendja

ja en vandaar aan per bendy berijdbaren weg t

bestaat een behoorlijke weg.

tot het uiteinde van kampong Sindoe.

a. Van af Oubo Banawa naar het N. volgt het

Deze weg loopt door de grond gebieden der

hied van Sirendja te beginnen met de kampong

beide Zelfbesturen Banawa en Tawaelli en vor-

Oubo, Sirendja tot Landa (de R^{ste}).

den de heerdiensten hieraan verricht door

Dit gedeelte is reeds geheel en breedte

de langs dien weg gelegen kampongs elk voor

gebracht, op profiel gebracht, en gedeelte

zijn eigen aandeel, op de wijze bij den weg

lijk reeds verhard waarmede men nog steeds

Donggala-Paloe vermeld.

bezig is.

Ten Noorden van kampong Sindoe bestaat een

Het geheele traject Sindoe, Sirendja is het

paardepad, dat in 1913 gezocht en aangelegd

te paard behoorlijk te berijden en zijn alle

is.

Riviertjes die door heerdiensten stroomden

Dit pad omvat de volgende deelen.

honden werden overbrugd van staven noordwa-

a. Sindoe - Tibo (met de tusschenliggende Tan-

gen voorsien.

djoeng Mapida). In de vlakten is deze weg op

Van Sirendja (Landa) naar het Noorden van de

behoorlijke breedte gebracht (3 - 5 Meter).

De bestaat thans een behoorlijk paardepad.

b. Tibo - Kaliboeroe (met den Tandjong Wara).

Het vroeger gedeelte tracé was gebruikt

Van af den Noord voet van de Batoe Mapida

naar de baai Landa. Dit pad is 3 M. breed.

sluit Tibo zijn werk aan bij Sindoe en zet

Van af Landa naar het Noorden loopt een 3 M.

het naar het Noorden voert tot aan den in-

betreden vrij goed onderhouden, doch niet ge-

gang van de kampong Kaliboeroe.

De

profielcurve

De le aanlag en verder gewoon onderhoud zijn geheel voor rekening van deze kampong.

4. Kaliboeroe - Batoesoaja met den tusschen gelegden Tandjoeng Kaliboeroe.

Dit is thans een paardenpad.

5. Batoesoaja Alindace - Sikara-Ombo Banawa.

Dit gedeelte omvat de Tandjoeng Batoesoaja, aansluitende bij het vorig aandeel, en strekt zich voorts naar het Noorden uit tot de grens met het gebied van sirendja (TawaEli). Het trace is van af de Noordelijken voet van de Tandjoeng Batoesoaja tot Ombo Banawa reeds op 3 M. breedte gebracht zoodat hier minder werk te doen overblijft.

De verdere bewerking en het gewoon onderhoud

6. Van komt voor rekening van de kampongs Alindace,

tot Sikara en Ombo. Van Alindace tot Sirendja

bestaat een behoorlijke weg.

7. Van af Ombo Banawa naar het N volgt het gebied van Sirendja te beginnen met de kampong van Ombo, Sirendja tot Lende (de N^{ste}).

Dit gedeelte is reeds geheel op breedte 4 M. gebracht, op profiel gebracht, en gedeeltematig reeds verhard waarmede men nog steeds bezig is.

Het geheele traject SindoE, Sirendja is het meest paard behoorlijk te berijden en zijn alle riviertjes die door heeren dienstplichtigen rijkonden worden overbrugd van stevige noodbruggen voorzien.

8. Van Sirendja (Lende) naar het Noorden tot Labea bestaat thans een behoorlijk paardenpad.

Het vroeger gezochte tracee was onbruikbaar en 4 paal langer. Dit pad is 5 paal.

9. Van af Labea naar het Noorden loopt een 3½ M. breedden vrijgoed onderhouden, doch niet ge-

profileerde en niet verhard en weg door Meli, Woentoe, Towia, naar Sibajoe, vandaar een pad dat te paard berijdbaar is naar Dampelas.

Van kampong Rano naar Sabang (1½ paal) en verder naar Biojong (3 paal) bestaat een goede weg van 2 à 3 meter breedte.

Noord van Dampelas bestaat slechts een pad langs het strand. Omtrent dit gedeelte zijn nog geene voorzieningen getroffen en wordt het werk daar uiterst bezwaarlijk, doordat er streken zijn waar alle kampongs ontbreken zoodat hier in elk geval lieden van andere streken moeten komen werken waartoe Balasang en Dampelas zouden kunnen worden aangewezen. Een weg wordt hier echter niet noodig geoordeeld.

5. Van Taweli bestaat een pad, thans in bewerking tot weg naar de onderafdeeling Parigi n.l., Tobeli. De oude weg is geheel verlaten aangezien het ondoenlijk bleek hiervan ooit een karreweg, ja zelfs een behoorlijk paardenpad te maken. Begin 1916 was een nieuw tracee gevonden, dat in April 1917 geheel opengelegd was tot paardenpad. Thans na nog verschillende verbeteringen is dit pad in de onderafdeeling Donggala 1½ paal lang en te paard goed begaanbaar. Het zelfbestuur en moeten veldpaden zijn de overzijde van de Paloebaai in groot aantal. Hieronder worden genoemd van het Zuiden naar het Noorden: Van Kajoemaloe naar Tobeli (Parigi) van Pantaloang naar Kajoeboko. Lelis, Nge Van Wani naar Dalika later Kandjoaroi. (boven) Van Lero naar Dalika en Van Laboean naar Dalika. Van Towaja over Soemira naar Sigi (Parigi). Van Lende (Sirendja) naar Ampibabo (Parigi) van Towia naar Kasimbar. Van Sodjol naar Moeton.

Bovendien op hetschiereiland BalaEssang. Van Labca naar Mapaga. Van Awisang naar Pomolooloe. Van Awisang naar Malei. Deze allen zijn voetpaden die in den regentijd slechts begaanbaar zijn, riviertjes moeten met prauwtjes of wadend worden overgetrokken.

f. Kampongs.

De meeste kampongs liggen langs de bovenaangegeven wegen.

Het is het streven van het Bestuur om de hier en daar nog verspreid-wonende bergbevolking naar de vlakke te doen afdalen, voorzover zij daar beter levensvoorwaarden vindt en haar op daartoe geschikte plaatsen kampongs te doen bouwen. Vrij wel overal is dit nu gebeurd, zoodat in het gebergte slechts tijdelijke vestigingen in de tuinen worden aangetroffen.

Als stelregel wordt daarbij aangenomen dat men niet verplicht is de kampongs langs den weg te bouwen, doch op niet te grooten afstand daarvan, terwijl de plaatsen worden aangewezen na persoonlijk onderzoek door den Controleur en het Zelfbestuur en moeten voldoen aan eischen van geligtheid tot landbouw en voldoende water.

In den loop van 1913 zijn op deze wijze tot stand gekomen de nederzettingen Lotto, Ngapa en Monga, en later Kandjoercci (boven Kabonga Besar). Waar de kampongs langs de wegen liggen hebben zij gewoonlijk den vorm van eene rij huizen aan beide zijden van den weg waar van elk huis op zijn eigen ompaggerd erf.

door deken en stap in deken verdeeld. Het

Het terrein om de kampong bestaat gewoonlijk uit tuinen, vroeger voor rijst daarna voor pisang of klapper ingebruik genomen, waarbij echter vaak verlaten tuinen met jonge rimboe of alang alang den rand vormen.

In verband hiermede is er gewoonlijk in de kampong maar één weg, den grooten weg, alleen in groote kampongs als Donggala, Wani, Tawalli, Lero, Towaja, zijn parallel wegen door dwarswegen verbonden.

Bij de inrichting van oudere kampongs tot geregelde wordt daarop gelet.

Van den grooten weg of groote wegen uit gaan gewoonlijk de voetpaden naar de tuinen. De groote wegen in de kampong worden zooveel mogelijk op de zelfde wijze onderhouden als de groote heerendienstwegen, zoodat zij in den zelfden staat verkeeren. Aan de huizen wordt in het algemeen weinig zorg besteed.

Eene uitzondering hierop maken de kampongs Donggala waar zeer goede huizen zijn, en Wani met enkele goede huizen verder Limboro, Towale, Sabang.

In de oude kampongs zijn de huizen naar Borneeschen trant gebouwd op hooge ronde palen met lage zijwanden en hoog opgetrokken laag afhangend atap dak, de nok wordt met karbouw hoorns in hout versierd de wanden van planken, deuren en ramen zoo weinig en zoo klein mogelijk; aan de zijkant van het huis is de keuken aangebouwd. Bij nieuwe huizen wordt deze bouwtrant niet meer toegepast en is de omwanding e. g. verdieping voldoende hoog en ruim.

De huizen inwendig zijn donker en vuil en door daken of atap in hokjes verdeeld in elk

waarvan vaak eene familie verblijf houdt. Nieuwe huizen worden meest volgens het zelfde model gebouwd, doch op dunnere vierkante stijlen en met omwanding en dat van zinkplaten. De kleine huizen van de pas afgedaalde bergbevolking zijn uiterst primitief, met dak en omwanding van stap en op grond houten paaltjes. Zij missen alle gemak. Legering van troepen, zelfs eenvoudig overnachten in een kampongs huis is uit dien hoofde in het algemeen bezwaarlijk.

Van Landschapswege zijn daarom pasanggrahans opgericht te TawaEli, te Wani en te Sirondja. Overigens doet men buiten deze plaatsen het best aan het strand in een tijdelijken pondok te overnachten, waarvan er thans bijna in elke kampong een wordt aangetroffen.

Deze worden vrij geregeld onderhouden.

g. Plantengroei.

Ten aanzien van den plantengroei kunnen twee bescherp afgescheiden gedeelten in de onderafdeeling worden aangegeven en wel :

1. Op het schiereiland Donggala,

a. de Westelijke helling naar de straat van Makasser gekeerd, die geheel met bosch begroeid is, en waar in de verlaten droge tuinen spontane reboisatie plaats vindt.

b. de Oostelijke helling, die bijna geheel kaal gebrand en met alang-alang begroeid is en waar door herhaaldelijk willekeurig branden ook de reboisatie onmogelijk wordt gemaakt.

II. Aan de overzijde der Paloebaai,

a. de struik van de Paloearena tot de kampong TawaEli, die in dezelfde omstandigheden verkeert als Ia.

Het terrein is vrij vlak, d.w.z. het gebergte
 is op vrij grooten afstand van de kust gele-
 gen en het voorliggend terrein is begroeid
 met alang-alang, boomen komen bijna niet voor
 het is een droge, dorre, troostelooze aanblik
 De kenmerkende plant in de omgeving van Mam-
 boro en Tondo in plaats van loofhout is de
 cactus, die in groot aantal voorkomt, en het
 binnendringen van het terrein zeer bemocilykt

Het terrein lijkt soms met een roodachtig
 wass overdekt. (Tondo en Zuid daarvan).

b. de streek vanaf de kampong TawaEli naar
 het Noorden.

Dese vertoont het volledig karakter eener
 boschstreek. Op het middengebergte is het
 bosch zeer zwaar, oerwoud, de lagere voorlig-
 gende heuvels zijn gedeeltelijk afgebrand,
 doch daar hier water voorhanden is, wordt
 reboisatie mogelijk.

Hoe meer men naar het Noorden komt, hoe meer
 bosch, en in deze streck, van Towaja af, dan
 ook geheel begroeid te Noemen.

Om het vooraangaande is het, in de onder Ia
 en IIa bedoelde streken, door het beklimmen
 van een heuvel betrekkelijk gemakkelijk een
 overzicht van het terrein te krijgen, en
 wanneer men dan ook den weg naar Toboli volgt,
 heeft men vóór het bereiken van het bosch een
 uitstekend overzicht over het geheele voorlig-
 gende terrein, waarin heuvels, rivieren, kam-
 pongs aan het strand, de geheele zuidelijke
 zak van de Paloebeal en ook het eiland
 van Donggala met de kampongs ja zelfs de
 straat van Makassar te zien zijn.

In de boschstreken echter is het uiterst lastig
 een overzicht van het terrein te krijgen,

en moet daar dan ook veelal op kompas gelopen worden.

In verband met den plantengroei moet het klimaat beschouwd worden. Het kan in het algemeen hoewel vooral in de boven onder Ia en IIa genoemde streken zeer warm niet bepaald ongezond genoemd worden.

Wel komen koorts en epidemische ziekten en het verharden zeer goed, en zij worden zij niet, terwijl van besmettelijke ziekten in het algemeen weinig sprake is.

II. We moeten hier noemen een korte cholera epidemie in December 1915 en hoofdzakelijk op Donggala zelf.

Erger was de influenza periode van October tot December 1918 met 2-6% sterfte.

De moessons zijn niet zeer geregeld. De droge moessons wordt gezegd te heerschen van Mei tot November en de natte van November tot Mei

Voor een groot deel hangt dit n.b.m. samen met de ontwoeding der streek.

De ontwoede gedeelten onder Ia en IIa genoemd Hiden-Celabas doch vooral die, welke zijn beslist veel warmer en droger dan de overige en regent het ten Noorden van Tawaeli zanderlijke groep, doch Dr. Adrian is zichtbaar veel meer dan te Tondo of te Donggala.

Daarbij vertoonen de streken Ia en IIa alle kenmerken op dat gebied aan eene ontboschte streek eigen: het langdurig dreigen van regen het moeilijk loskomen, het plotseling in geweldige hoeveelheden neerstorten van regen water tot schade der aanplantingen.

Het boschterrein vooral het eigenlijk zware bosch wordt uit den aard der zaak in den regentijd bijna onbegaanbaar.

Het alang-alang terrein heeft daarvan minder te lijden.

De rivieren bandjiren overal, doch door de poreuze grondgesteldheid verdwijnt het water snel.

De paden hebben meer van den regen te lijden dan de bestaande wegen, totaal onbegaanbaar worden zij echter niet.

De wegen houden zich in het algemeen, na het op profiel brengen en het aanbrengen van gaten en het verharderen zeer goed, en zijn in alle weergesteldheden bruikbaar.

II. BEVOLKING.

a. Afkomst, stam en klassen indeeling.

De bevolking van de onderafdeeling Donggala bestaat uit:

- a. Kalliers en
- b. Vreemdelingen, waaronder gerekend worden Boegineezen, Javanen, Minahassers, Borneoers, Chineezen en Arabieren.

- a. De Kalliers zijn Toradja's naar afstamming en taalkundig één met de geheele bevolking van Midden-Celebes doch vormen die, welke deze onderafdeeling bewonen, in dat geheel eene afzonderlijke groep, door Dr. Adriani de Parigische-Kallische of West Toradja groep genaamd. Hoewel er bij deze groep aanwijzingen zijn die er op duiden dat zij uit het Noorden zijn gekomen is er geene legende die vertelt hoe de eerste voorouders der Toradja's op Celebes zijn geland en is ook de vraag of de Toradja bij hunne komst andere stammen hebben verdreven, volgens Dr. Adriani nog niet helder opgelost, Men zoekt den oorsprong van zijn geslacht thans op Celebes zelf.

Tot deze West Toradja groep behooren mede de Parigiërs aan de Tominihoekt en de Kalliers

in het Paloeval en om de golf van Paloe met welke laatste men hier uitsluitend te doen heeft.

Volgens eene te TawaEli bestaande legende werd gedeeld door zijnen ambtvoorganger in zyne "nota van toelichting over het landschap TawaEli", zouden de Kajeliërs aldaar zijn gesproten uit padihalmen en bamboe en het voorliggend lage heuvelland hebben bewoond totdat eene zekere To Lairu, vorst van het landschap Sigi op een verkenningsstocht langs de kust van de Paloebaai, uit allerlei, door de rivieren afgevoerde van menschen afkomstige voorwerpen, bemerkte dat in den bovenloop menschen woonden en met deze personen kennis maakte. Toen hij door aankwielijking hier invloed had verkregen, haalde hij deze heuvelbewoners over zich in de vlekke te vestigen. Zoo ontstonden de kampongs Tondo, Manboro, Taipa, Kajoemasoe, TawaEli, Pantaloang en Laboan, die te zamen het rijkje van TawaEli vormden. Een zoon van To Lairu was de 1ste vorst van TawaEli.

Langen tijd bleef de suprematie van Sigi, toen het machtigste rijk aan de Paloebaai bestaan, en was de vorst van TawaEli steeds een familielid van die van Sigi.

Er kwamen later echter geschillen tusschen Paloe en TawaEli, waardoor een oorlog ontstond, waarin TawaEli verwoest werd en het grootste deel der bevolking overgebracht naar Paloe in ballingschap. Men kwam echter weer in opstand, doch was, toen men den strijd verloor, genoodzaakt, naar Sigi te vluchten en zich onder bescherming van den vorst van dat rijk te stellen. Sigi onderhandelde nu

met Paloe, doch deze ^{onderhandelingen} (onderhandelingen) werden daar Paloe de aangeboden hoogste boeten (n.l. pitoe 'm pole) weigerde aanleiding tot een nieuwen oorlog waarin thans Paloe geheel verslagen werd. De TawaElische bevolking kregen nu verlof om naar hun land terug te keeren de kampongs werden weer opgebouwd, en van dat oogenblik leidde TawaEli een zelfstandig bestaan. Sigi bleef echter altijd nog eenigen invloed behouden. ^{Parang geslacht} de 1ste zelfstandige vorst van TawaEli I. Langgo.

Blijkt uit dit verhaal de verwantschap der bevolking met die van Sigi, een ander verhaal mede door mijn ambtsvoorganger opgegeven wijst op verband met Parigi, Masoedjoe en Paloe, Daarin wordt verteld hoe eenige eeuwen geleden de bewoners van Kandjoeroel (achter Kabonga Besar) iets op zee zagen drijven dat op eens prauw geleek. Dit voorwerp nam in omvang toe tot men bemerkte dat het een eiland was geworden.

De Kandjoeroellieden daalden nu naar de kust af en bouwden een vlot van bamboe waarmede zij zich naar het eiland begaven.

Hierop troffen zij twee menschen aan, een man en eene vrouw, welke beide personen door hen werden mede genomen naar den wal, de bewoners van Ganti kwamen toen aangelopen en leidden de uit zee aangekomenen naar hunne kampong waar de man als hoofd erkend werd. Deze man heette Koelamboema en zijne vrouw Daeng Tegi. Zij kregen een dochter I. Kadoeboe die huwde met Sawalandaha van Ganti. ^{laedje} Dit huwelijk werden geboren zeven zoons en zeven dochters.

De zoons heetten: I Gacompanga, I. Silamaina,
Sapa Sori, Panggapada, I. stik Isilemali,
Tondjenggakajoa en I. Pogimba.
De dochters waren: Boekaboemboe, Conang gebi
I. Kitoesana, I. Kobe, I. Moesa, I. Nia en
I. Jaki.

Volwassen geworden ondernamen de zoons zwerftochten in de omstreken.

Lapasori trok naar Parigi, huwde daar en werd de stichter van het thans regeerend geslacht aldaar, Tondjengga-kajoa deed hetzelfde te Sigi, I. Silamali te Mamoejoe en I Silimai na te Paloe.

Duidelijk blijkt uit een en ander verhaal de te voren uiteengezette gemeenschappelijke afstamming en de aanwijzing van aankomst van buiten af.

Al moge dus de eigenlijke Kailische bevolking dezer onderafdeeling naar haren oorsprong en taal één zijn, toch onderscheidt zij zelve verschillende stammen die elk naar hun eigen dialect worden genoemd.

Zoo onderscheidt men in TawaEli de "toporai", in KajoemaLoe de "to po doë",

in Tondo de "to po tara",

in Laboean de "to po ava",

in het gebergte de "to po tadjio",

in Banawa onderscheidt men:

in het schiereiland Donggala de "to po cende"

in Kabonga de "to po poeoe"

in Pantaloang de "to po doë"

in Lero en Towaja "de to po rai",

in Dampelas en Balaesang de "to po dianga".

in Sodjolo de "to po ^{laseeje} ~~raji~~".

in ombu en Sikara de "to po tadjio"

in Tolongano en Soeroemana de "to po daë".

De Kajeliers zijn in het algemeen in deze onderafdeeling.

vastheid. De Donggala is van aantal belangryk, derafdeeling niet groot van gestalte, hoewel later in de Wani bij de geslacht Boegineesch is. Volgens dr. Adriani, de Parigische Kajelische Zij houden zich meest bezig met den Klinken-groep toch nog grooter is dan de Posso Torad en zijn in het algemeen Klinker dan de dja's. Zij zijn vrij donker van kleur, niet Kaillera, omdat zij zich ook in weerdere zeer krachtig gebouwd doch treft men slechts weidert verheugen. Op de strandplaatsen weinig gebrekkigen aan.

Later het gebied van Banaus worden bijna al. Hoewel met eene onafhankelijkheids zin en taalerna Boegineesche onkeopere van beschou-melijk opgewonden van temperament zijzij duaten aangetroffen. Makassaren zijn er veel niet zeer strijdlustig met de daad en komen zinder, doch de Donggala eenige keelien van gemakkelijk onder den invloed van vreemdelin-dien landaard, terwijl te TeraKli en Pantan-gen.

Lang van aantal nuwar zich met de bevolking Diefachtig zijn zij zeer zeker en stonden tot hebbet verengd.

in de laatste jaren enkele kampongs bekend Daerna volgen Balise's op enkele plaatsen in om hunne talrijke dieven, voornamelijk op vee het rouwri aan de kust geyestig.

loerende. Velen van hen zijn aartsdobbelaars Minnusaars en Javanen zijn hier uitluitend enkelen ook opiumschuivers. Zij zijn lui. Wel als schrijvers en veroucheiders of kossien te nigen zijn er onder hen die meer werk ver-

Donggala. Arabieren zijn gevestigd te Dongg-richten dan strikt noodig is tot de voorzie-ke zijne zonder vermeniging met de inheesche ning in de allereenvoudigste levensbehoeften, bevolking, te Wani is mede een talrijk volo-wat nog in de hand wordt gewerkt door het

nie welke echter zeer met Boegineesch bloed feit dat vóór de daadwerkelijke inmenging van is gesongt. Daar spreekt vrijwel geen enkele het bestuur niemand zijn leven of bezittingen Arabier meer zijn eigen taal. Zij hebben een zeker was. Het spreekt wel van zelf dat onder aantal voor een groot deel in handen en die bestuurs invloed hierin groote verandering is te Wani bezitten ook uitgebreide klappersaan-gekomen, o.s. door de maatregelen onder den plantingen en vee.

landbouw mede te vermelden.

Chinezen zijn met uitzondering van enkele Een veel voorkomende karakter trek is hunne die tijdelijk te Wani of Sibandje vertoeven, neiging tot liegen.

allen te Donggala gevestigd. Zij hebben een Hun karakter is dus in het algemeen niet gun-ndere deel van den handel in handen en zijn stig en is voor een bestuursambtenaar een beide de Arabieren te overvloerle. krachtig doorzettings vermogen en nauwkeurig Banaus zijn de enige uitzonderingen na toezicht op ieders handelingen een groote allen ambtenaren, het aantal particulieren, noodzakelijkheid.

bedraagt slechts twee.

- b. Vreemdelingen zijn in deze onderafdeeling in de Toradje bevolking van oorspronkelijk in de 1ste plaats de Boegineezen. Zij zijn op alle verdel, te allen enkele kustplaatsen in vrij groot aantal ge-

vestigd. Te Donggala is hun aantal belangrijk, terwijl ook Wani bijna geheel Boegineesch is. Zij houden zich meest bezig met den kleinhandel en zijn in het algemeen flinker dan de Keiliers, zoodat zij zich ook in neerdere welvaart verheugen. Op de strandplaatsen langs het gebied van Banawa worden bijna alerwege Boegineesche opkoopters van boschproducten aangetroffen. Makassaren zijn er veel minder, doch te Donggala eenige koelies van dien landsaad, terwijl te TawaEli en Pantaloang een aantal runner zich met de bevolking hebben vermengd.

Daarna volgen Badjao's op enkele plaatsen in het ressort aan de kust gevestigd. Minahassers en Javanen zijn hier uitsluitend als schrijvers en waronghouders of koelies te Donggala. Arabieren zijn gevestigd te Donggala bijna zonder vermenging met de inheesche bevolking, te Wani is mede een talrijk kolonie welke echter zeer met Boegineesch bloed is gemengd. Daar spreekt vrijwel geen enkele Arabier meer zijn eigen taal. Zij hebben den handel voor een groot ^{aan} deel in handen en die te Wani bezitten ook uitgebreide klappersaanplantingen en vee.

Chineezen zijn met uitzondering van enkelen die tijdelijk te Wani of Sirendja vertoeven, allen te Donggala gevestigd. Zij hebben het andere deel van den handel in handen en zijn bezig de Arabieren te overvleugelen.

Europeanen zijn op eenige uitzonderingen na allen ambtenaren, het aantal particulieren bedraagt slechts twee.

De Toradja bevolking was oorspronkelijk in 4 klasse verdeeld, te weten

101	101	101
102	102	102
103	103	103
104	104	104
105	105	105
106	106	106
107	107	107
108	108	108
109	109	109
110	110	110
111	111	111
112	112	112
113	113	113
114	114	114
115	115	115
116	116	116
117	117	117
118	118	118
119	119	119
120	120	120
121	121	121
122	122	122
123	123	123
124	124	124
125	125	125
126	126	126
127	127	127
128	128	128
129	129	129
130	130	130
131	131	131
132	132	132
133	133	133
134	134	134
135	135	135
136	136	136
137	137	137
138	138	138
139	139	139
140	140	140
141	141	141
142	142	142
143	143	143
144	144	144
145	145	145
146	146	146
147	147	147
148	148	148
149	149	149
150	150	150
151	151	151
152	152	152
153	153	153
154	154	154
155	155	155
156	156	156
157	157	157
158	158	158
159	159	159
160	160	160
161	161	161
162	162	162
163	163	163
164	164	164
165	165	165
166	166	166
167	167	167
168	168	168
169	169	169
170	170	170
171	171	171
172	172	172
173	173	173
174	174	174
175	175	175
176	176	176
177	177	177
178	178	178
179	179	179
180	180	180
181	181	181
182	182	182
183	183	183
184	184	184
185	185	185
186	186	186
187	187	187
188	188	188
189	189	189
190	190	190
191	191	191
192	192	192
193	193	193
194	194	194
195	195	195
196	196	196
197	197	197
198	198	198
199	199	199
200	200	200

de madika of adellijken.
 de tonabelo of middelklasse
 de batoca of slaven.
 de topindan of pandelingen.

Na de inmenging van het Gouvernement in de binnenlandsche aangelegenheden der landschap-afdeeling: MIDDEN-CELEBES. pen is ook hierin verandering gekomen. In vroegere jaren bleeden de slavernij en de onderafdeeling: DOROGGALA. slavenhandel, alsmede het pandelingschap.

Bij besluit van den Resident van Menado ddo. 10 Juli 1907 No. 487 werd hare afschaffing B E V O L K I N G S - S T A T I S T I E K. - gerogeld, zoodanig dat de laatste slaaf vrij zou zijn op 10 Juli 1910 en de laatste slavin op Ultimo Februari 1911.

Met zekerheid kan worden aangenomen dat het pandelingschap voor schuld nog altijd onderhand bestaat, althans tusschenbeide komt daarvan nog een enkel geval aan het licht. Door de Zelfbesturen is eene regeling getroffen waarbij deze feiten werden strafbaar gesteld.

De kleeding der inheemsche bevolking in de onderafdeeling bestaat voor den minderen man uit eene korte tot boven de knie reikenden broek en een over den schouder geslagen kain en of sarong, een hoofddoek, gegoeden dragen baadjes, welke mode hoe langer hoe meer ingang vindt. Hoofden en gegoeden gaan daren thans over tot dragen van Europeesch costuum

De kleeding der vrouwen bij hare dagelyksche bezigheden bestaat slechts uit een kain, waarvan het boven uiteinde over den schouder geslagen wordt, zoodat de armen vrij blijven Bij gelegenheden of uitgang wordt een nauwsluitend baadje gedragen, veelal met halve mouwen, terwijl dan een kostbare kain of sa-

Indonesische Republiek Residentie		Nederlandsch-Indië Residentie		Nederlandsch-Indië Residentie		Nederlandsch-Indië Residentie	
Jaar	Sexe	Jaar	Sexe	Jaar	Sexe	Jaar	Sexe

Donggala		Donggala		Donggala		Donggala	
1919	1920	1919	1920	1919	1920	1919	1920
189	187	189	187	189	187	189	187
188	186	188	186	188	186	188	186

Residentie : M E N A D O . -

afdeeling: MIDDEN-CELEBES.

Onderafdeeling: D O N G G A L A . -

K E I T S T A T I S T I E K . -

over het jaar 1919 . -

Plaats	1919	1920	Totaal
Ogassara	40	40	80
Sedjai	140	140	280
Babajana	130	130	260
Siojong	130	130	260
Rano	130	130	260
Sidajoe	170	170	340
Siweli	130	130	260
Tamboe	70	70	140
Pomaloieoe	70	70	140
Kello	180	180	360
Lewone	180	180	360
Labea	130	130	260
Alindaes	200	200	400
Bacoecje	47	47	94
Kalibeeroe	47	47	94

Plaats	1919	1920	Totaal
Ogassara	40	40	80
Sedjai	140	140	280
Babajana	130	130	260
Siojong	130	130	260
Rano	130	130	260
Sidajoe	170	170	340
Siweli	130	130	260
Tamboe	70	70	140
Pomaloieoe	70	70	140
Kello	180	180	360
Lewone	180	180	360
Labea	130	130	260
Alindaes	200	200	400
Bacoecje	47	47	94
Kalibeeroe	47	47	94

RESIDENTIE :

Plaats	1919	1920	Totaal
Ogassara	40	40	80
Sedjai	140	140	280
Babajana	130	130	260
Siojong	130	130	260
Rano	130	130	260
Sidajoe	170	170	340
Siweli	130	130	260
Tamboe	70	70	140
Pomaloieoe	70	70	140
Kello	180	180	360
Lewone	180	180	360
Labea	130	130	260
Alindaes	200	200	400
Bacoecje	47	47	94
Kalibeeroe	47	47	94

Donggala, 10 Juli 1920,
De Afgevaardigde, Controleur,

rong over het hoofd geslagen wordt. Bij veldarbeid wordt veelal een groote zonnehoed gebruikt. De kinderen loopen gewoonlijk geheel naakt, alleen ziet men vaak een schaamplaat dragen, terwijl ook meermalen op de heupen een smalle band wordt opgenerkt, die moet dienen om het lichaam slank te houden. Met veel van het Versierselen draagt men veel, ook kinderen loopen met borst en rugplaten (kayware), doch zijn deze niet karakterstiek voor de Toradja bevolking daar zij door Boegineezen zijn ingevoerd. Overigens draagt men aan de voeten beenringen terwijl als teeken van aanzien voor de vrouw een nagelscheede aan den duin wel wordt gedragen.

De geheele kleeding wordt vervaardigd van uit Europa ingevoerde stof, foeja (geklopte Boonschors) wordt in deze onderafdeeling niet meer gedragen. Dat van fantasie in deze

b. Sterkte der bevolking.

De geheele bevolking der onderafdeeling gesplitst naar de zelfbesturen en kamponggebieden. In de bevolkingstaalwijze, alsmede het aantal Vreemdelingen wordt hieronder vermeld. De cijfers zijn genomen naar de registratiechokieren over het jaar 1919.

(vide overgelegde staat A).

c. Godsdienst.

Nagenoeg de geheele bevolking der onderafdeeling belijdt den Mohamedaanschen godsdienst.

Hieronder moet men echter niet verstaan dat er een opgewekt Mohamedaansch leven heerscht

Met uitzondering van enkele centra nader te noemen is de geheele bevolking zeer flauw in het naleven der voorschriften van den godsdienst.

Zulke centra zijn Wani, Donggala, Sirendja en Dampelas. Onder den invloed van Arabieren en Boegineesche Hadji's worden daar de geboden, en vasten de spijs wetten enz. vrij geregeld opgevolgd, naar buiten deze centra valt daarvan weinig te bespeuren. Ook de belevaart levert gewoonlijk alleen deelnemers uit de genoemde plaatsen, met Wani aan het hoofd en worden deze plaatsen ook een maal in het jaar door Singapoersche of Soerabajasche werfagenten bezocht.

Gedurende de laatste vijf jaren was hiervan tengevolge van de Europeesche oorlog geen sprake meer van.

Op deze en nog enkele andere plaatsen bestaat een geestelijkheid aan de moskee verbonden.

Zij bestaat uit een imam, 2 chatibs en 4 mo-dims of bilals.

In vele kampongs vindt men zelfs geen moskeeën of langgars. Dat van fanatisme in deze omstandigheden weinig sprake kan zijn ligt voor de hand.

Inderdaad is de bevolking heidensch-animistisch gebleven en gevoelt zij, zich daartoe ook veel meer aangetrokken. Wel is het aantal groote animistische feesten en ceremonien zeer verminderd en wordt b.v. nergens in de kampongs meer geesten huisjes (baroege) aange-troffen, doch altijd ziet men langs de wegen en bij de tuinen of op de erven kleine offer-tafeltjes, waar geofferd wordt aan geesten van afgestorvenen of waardoor men tracht den in-vloed van kwade geesten af te warden. Het komt bijna overbodig voor hier omtrent de-zze materie nog iets meer te vermelden waar door Dr. Adriani en Albert Kruyt daaromtrent reeds alles is gezegd, in hun werk "De Baroe sprekende Toradja's van Midden-Celebes". De volgende oppervlakkige aenschouwing moge hier echter een plaats vinden.

Invloed op alles wat den mensch gebeurt hebben goede en kwade geesten, met welke laatste men vooral heeft rekening te houden. Men komt met hen in betrekking door tusschen personen, priesters of priesteressen, (baliang) die in 3 soorten zijn verdeeld naar de geesten met wie zij in betrekking staan.

Dit zijn 1° Baliang Bone

2° baliang tampilangi

3° baliang Djanda.

Door alle ziekten door gebreken in de zielstof worden veroorzaakt, verleenen deze priesters ook hunne tusschenkomst bij genezingen. Door handoplegging bepaalt deze, welke geest het gebrek heeft veroorzaakt, en komt daaraan tegemoet door bezwering of uitdrijving wat met een aantal ceremonien plaats heeft en waarbij naar de welgesteldheid van den zieke karbouwen schapen of kippen worden geslacht.

Deze feestelijkheden zijn Bij de Moh! Boegineezen even zeer in trek en steekt men zich daardoor zelfs in schulden. Ook bij meerdere gebeurtenissen als geboorte, tandenvijlen, huwelijk en sterfgevallen worden de baliang uitgenoodigd. Bij de geboorte hebben ceremonien plaats met het doel den invloed van kwade geesten te weren.

De naamgeving geschiedt kortentijd daarna door de ouders, waarbij geenerlei regel in acht schijnt genomen te worden, zoodat men vaak zonderlinge namen aantreft.

De vader noemt zich dan Tomai (vader van) en de moeder (Tinaï (moeder van) wanneer althans moeder van vader van gelijken stand zijn, anders noemt de vader zich Poewe (heer

van het kind. De besnijdenis heeft op onge-
 gunnen dat vooral de jongens tuschen de ook-
 veer 7 à 12 jarigen leeftijd plaats.

Vele Kajeliërs zijn echter nog onbesneden.
 naar voor het verwijderen de woning van het
 Ook bij gelegenheid van het tandenvijlen heb-
 ben groote hadatfeesten plaats.

Vroeger werden de voortanden geheel uitgesla-
 gen, thans is dit niet meer gebruikelijk. In
 de onderafdeeling Donggala schijnt dit echter
 steeds veel minder plaats gehad te hebben dan
 bijv. in de onderafdeeling Paloo.

Ook wordt het vijlen of het afslijpen wel ge-
 heel achterwege gelaten, vooral in de laatste
 jaren.

Verschillende verhalen over den oorsprong van
 dit gebruik doen de ronde, welke men bij Dr.
 Adriani kan vinden.

In de huwelijksvoltrekking is door het Moha-
 medanisme eenige wijziging gebracht.

Het "nikah" kwam niet voor en blijft ook thans
 op plaatsen waar geen moskeepersoneel is nog
 achterwege. Volgens de geldende adaat zijn de
 ze huwelijken natuurlijk even wettig als de
 met "nikah" geslotene. Indien een jongeling
 een meisje wenschte te huwen, zond hij een af-
 gezant om hare ouders te polsen. Was er geen

bezwaar dan ging men tot het huwelijk over,
 d.w.z. de bruidegom betrok de woning zijner
 schoonouders en men hield familieraad over
 den bruidschat. Al naar den stand van de kuz
 bruid bedraagt deze van sa'mpole tot pitoe'n-
 pole, de kleine man betaalt gewoonlijk niets.

Ook met gedeeltelijke afbetaling werd genoe-
 gen genomen, bij geboorte van een kind dan wel
 bij echtscheiding behoorde zij echter te wor-
 den voldaan.

Bij dit alles dient in aanmerking te worden
 genomen

Ook hij vreesvallende natuurverschijnselen genomen dat veelal de omgang tusschen de sek- sen absoluut werd vrij gelaten, mits de man naar voor het morgenlicht de woning van het meisje verlaten had. Deed hij dit niet, dan was het huwelijk een feit, en bleef alleen de regeling van de bruidschat over.

Lijken van onaanzienlijke personen worden ne- gewaaschen te zijn in doeken gewikkeld en meestal denzelfden of den daarop volgende- dag ^{Begraven} ~~bedragen~~ in een kist van ruwe planken. Vroeger leg^{de} men de lijken met het gelaat naar het oosten doch onder (en invloed) van den Islam worden zij thans met het gelaat naar het Wes- ten gelegd.

Lijken van vorsten worden in eene kist uit een stuk gelegd (meestal een oude kapok boom) waarin aarde en padi. Het lijk wordt dan weder met padi bedekt, daarna de kist gesloten. Veertig dagen blijft dan de doode in zijne woning bewaakt, terwijl hierbij allerlei plechtigheden waarbij de ballang een groote rol spelen plaats hebben, groote maaltijden worden aangericht en tal van karbouwen worden geslacht.

Onder invloed van het bestuur zijn deze plech- tigheden zeer vereenvoudigd.

Het boven den grond laten staan van het lijk komt vrijwel niet meer voor.

In de laatste vijf jaren had hoogstens 2 x 24 uur na den dood de ter aarde bestelling plaats. Eene zeer groote menigte personen komt daartoe bij een.

Vier slaven moesten daarbij geofferd worden wier hoofden aan de hoeken van de kist werden geplaatst. Deze werden daartoe of gekocht of geroofd.

Ook bij vreeswekkende natuurverschijnselen werd wel eens een slaaf geofferd.

Doch deze menschenoffers behooren reeds lang tot het verleden. Over de uitvoerige plechtigheden bij de dooden feesten in gebruik en de beteekenis daarvan en van de offers leze men Dr. Adriani.

d. T a a l .

De Majelliers dezer onderafdeeling spreken het Ledo met uitzondering van het Noord Dampelas deel waar Toli-Toli gesproken wordt. Het is mij niet bekend of van het Ledo woordenlijsten bestaan. Ik meen van niet.

De Boegineezen en andere Vreemdelingen spreken hunne eigen talen, het Maleisch dienat als lingua franca, hoewel een overgroot deel van bevolking en het niet verstaat en men dus meest op tolken aangewezen is.

e. Bewapening en vechtwijze.

Hierbij dient eene zaak voorop gesteld te worden n.l. deze, dat hetgeen hieronder wordt medegedeeld alleen historische waarde heeft. Na de daadwerkelijke insenging van het Gouvernement is aan alle vóór dien bestaande oorlogstoestanden tusschen verschillende al dan niet verwante stammen, in den grond een einde gemaakt en komen zij sedert ook niet meer voor terwijl ook van pogingen tot verzet, zoo als in eene volgende afdeeling zal blijken sedert eenige haren geen sprake meer is. Voor dat ingrijpen dan, werd om alle mogelijke en onmogelijke redenen oorlog gevoerd. Een klein geschil tusschen kampongs dat door de hoofden niet snel genoeg werd bijgelegd, deed bij de lichtgeraakte bevolking de stemming zoo hoog loopen dat naar de wapens werd gegaan en blaasroer werden gebruikt. Grepen.

Voorbeelden hiervan worden door Dr. Adriani

vereenwoordelend voorgesteld.

genocpid

-Ook

genoemd het niet gauw genoeg betalen schulden, zelfs het bezit van een arenpalm.

Vaak werd een aanleiding verzonnen; eens voorgewende aanval op stamleden, het vernielen van prauwen of anderszins.

Alle dorpshoofden van den stam in vergadering vereenigd, namen het besluit tot den oorlog, even wel behoeften niet alle dorpen daaraan deel te nemen, zij die zich met goedvinden der overigen onzijdig hielden, bewerkten hunne velden en voorzagen aldus hunnen strijdende stangenooten van voedsel, deden ook vaak spionnen en verraders diens-ten; bij ontdekking waarvan zij echter onmiddellijk werd gedood.

Van deze eigenaardige soort van neutraliteit gaven zij kennis aan den vijand. Nochtans mochten zij eenige mannen tot hulp zenden, mits de hoofden maar niet medededen.

Deze hulp kon aanbeide partijen worden verleend.

Het gebied der onzijdige troepen werd van teekens voorzien, zijnde stokken met reepen geklopte boomschors aan het einde, geplaatst op de grenzen der paden. Strijdende partijen mochten dit gebied niet betreden.

Alle jongelingen en mannen namen aan den oorlog deel. Het haar werd dan aan den slaap opgetrokken, de hoofddeuk er om, soms versierd met een slangvormig versiersel, en men stak randjoes bij zich en wapende zich voorts met het slag zwaard, het schild, de lans, soms ook zijn geweer.

Ook werplansen en blaasroer werden gebruikt.

De vuurwapenen waren bijna alle voorleed geweren, donder bussen en vuursteengeweren.

Ook enkele lila's (kanonnen). Van vergift werd alleen aan de punten van werplansen en blaas pijltjes gebruik gemaakt. Wat de wijze van oorlog voeren betreft, moet worden vooropgesteld dat de Toradjas des nachts zich tot den aanval voorbereiden maar dien alleen bij daglicht, meest zeer vroeg in den morgen uitvoerden (Dr. Adriani).

De oorlog werd op 4 wijzen gevoerd door:

1. loeren langs den weg op voorbijgangers.
2. spontaan bezoeken van een vijandelijk dorp.
3. belagere van een dorp.
4. vechten in het open veld.

Bij de 2^e wijze werd het dorp eerst door verpieters verkend, die zich daartoe vaak in boomstammen verscholen. De 3^e wijze was noodig wanneer een dorp versterkt was.

Deze versterking bestond somtijt uit een aarden wal, beplant met bamboe doeri, soms uit eene meer dan menshooge omheining van stukken hout door rotan aan dwarshouten verbonden, en aan het benedengedeelte voorzien van naar buiten uitstekende scherpe bamboes, in den grond geplant.

In de omheining waren poorten.

De vijand maakte even eens zulke kampen om het belegerd dorp en trachtte dan vooral 's nachts het dorp te besluisen en de omheining over te trekken. Vaak werden de belegeringskampen door rotan touwen verbonden om ontvluchten te beletten. Ook maakte men draagbare houten verschansingen en benaderde op die wijze de omheining. Men gebruikte echter ook wel krijgslisten alles met het doel de belegerden zoo angstig te maken dat zij zich overgaven, dan wel een deel hunner

buiten de omheining te lokken om ze dan af te
 tora aangehouden. Daarna is bijna niet voor-
 maken.

handen, die moet voor elke zaak van den Rezi-
 gaf men zich over, dan werd een witte vlag
 den van Mansado worden gevraagd; althit werd
 geschieden en moesten de overwonnenen alles af-
 ook verzeerdigt van Chineseen vultwerk.
 staan.

De licentien tot het bezit van vuurwapenen
 Zij zelve werden slaven, tenzij dit werd af-
 worden elk jaar verlaagd. Voor nieuwe af-
 gekocht door het betalen eener oorlogsschat-
 centien moet tolken male de persoonlijke be-
 ting.

hoofde van den aanvrager een een vuurwepen
 Het vechten in het open veld kwam zeer zelden
 worden geconstateerd en verveerd of veldrijd
 voor.

is verboden. Men kan dus zeggen dat de oorlog
 De oorlog kon op verschillende wijzen worden
 afgeëindigd, wat dit betreft, ontspanning is.

f. Sadrage en gebouwen.
 geëindigd. Soms hield zij van zelf op; ook
 naar hetgeen daaroptrant in de aanrijding
 werd zij als beëindigd beschouwd als een
 ja beschrijving is van de zaak, bij de ge-
 dorp zich had overgegeven, evenzoo wanneer de
 geschiktheid tot is, vring van de vring, dan
 eischen van een der partijen werden ingewil-
 hier niets meer aan te worden toegevoegd.

ligd. Ook verleenden wel derden hunnen tus-
 De wijningen van de vorsten zijn grooter en
 schenkomst tot het tot stand brengen van den
 van hetel materiaal dan die van de onderdanen
 vrede waarna het dikwijls gebeurde dat par-
 doch op dezelfde wijze ingesicht.

tijen elkaar onder overgave van teekenen als
 b.v. een zwaard, vriendschap zwoeren.

In alle oorlogen werden de hoofden of scal-
 pen der verslagenen door de overwinnaars me-
 degenomen en onder groete feestelijkheden in
 den dorpstempel gebracht en daar bewaard. De
 eigenlijke enimistisch godsdienstige idee
 daarvan wordt door Dr. Adriani uitvoerig me-
 gedeeld. wil ontbreken zij geheel.

Zooals gezegd behoort dit alles tot het ver-
 ledene. Het gewapend loopen (d.w.z. met ande-
 re wapens dan die tevens voorwerpen van dage-
 lijksch gebruik zijn) wordt door de Zelfbe-
 sturen gestraft, de gewezen zijn deels inge-
 nomen, deels vernietigd, de overblijvende syn-
 nakt allen of bijna allen geregistreerd op den
 voet van het bepaalde bij Staatsblad 1908 No.
 452. De registers worden ten Controleurs kan-

g. Middelen van bestaan.

A. Eenjarige gewassen.

1. Rijst en dijsong.

[Ingevoerd binnen].

f. Woningen en gebouwen.

tore aangehouden. Munitie is bijna niet voorhanden, die moet voor elke maal van den Resident van Menado worden gevraagd. Kruit werd ook vervaardigd van Chineesch vuurwerk.

De licentien tot het bezit van vuurwapenen worden elk jaar verwisseld. Voor nieuwe licentien moet telken male de persoonlijke behoefte van den aanvrager aan een vuurwapen worden geconstateerd en verkoop op vendutien is verboden. Men kan dus zeggen dat de onderafdeeling wat dit betreft, ontwapend is.

Naar hetgeen daarentrent in de aardrijkskundige beschrijving is medegedeeld, bij de geschiktheid tot legering van troepen, behoeft hier niets meer aan te worden toegevoegd.

De woningen van de vorsten zijn grooter en van beter materiaal dan die humer onderdanen doch op dezelfde wijze ingericht.

Byzondere gebouwen worden, waar de bevolking met inachtneming altijd, van het onder godsdienst medegedeelde, Mohamedaansch is, in de kampong bijna niet aangetroffen.

Te Donggala en Wani zijn goede moskeeën, in Ganti en TawaEli vrij goede, in Lero evenzoo, in de andere plaatsen slechts van hout en atap, dan wel ontbreken zij geheel.

Zij zijn kenbaar aan het puntdek dat meest in 3 verdiepingen is opgebouwd, terwijl te Donggala en Wani ook eens "minaret" bij het gebouw staat, bij de andere moskeeën ontbreekt deze.

g. Middelen van bestaan.

Onder de middelen van bestaan moet in de plaats de landbouw worden genoemd.

Deze omvat zoowel die van eenjarige als van meerjarige producten, welke hier met de ter

A. Eenjarige gewassen.

1. Rijst en djagoeng.

(droge tuinen).

achtereenvolgens zullen worden besproken.
 maanden de rijstheid intreedt. begint men het
 oog op de vogels waartoe van vogelverschrik-
 Rijst en djagoeng worden zoewel in droge
 tuinen (ladangs) als op sawah's verbouwd.
 De bouw in droge tuinen heeft plaats door
 het openkappen van den stuk beschonrd, dat
 sal dan niet vroeger als zoodanig in gebruik
 is geweest. Het groote hout wordt geveld,
 zware stronken laat men staan, en na eenige
 dagen in de zón gedroogd te zijn, wordt de
 geheele hout massa in brand gestoken. Er
 wordt niet op gelet dat het vuur ook gedeel-
 ten die niet voor tuin bestemd waren aan-
 tast, men laat het vuur doorwoeden tot het
 uitgebrand is. De asch laat men liggen.
 Wortels enz. worden niet verwijderd. Dit
 branden heeft meest plaats in de maanden Oc-
 tober en November. Daarna wordt de tuin soms
 wel, soms niet ompaggerd, al naar mate er
 veel of minder varkens in de streek huizen.
 Wordt nu de grond door de eind December en
 Januari vallende regens doorwerkt, dan begint
 men tusschen de stronken en halfverkoolde
 overblijfselen met een peotatok gaten in den
 grond te stooten, waarin 5 à 6 korrels zaad-
 padi of zaad djagoeng (van het vorige jaar
 overgehouden) worden gelegd en deze gedekt.
 Heeft men geen zaad padi of djagoeng kunnen
 overhouden dan wordt ze geleend, waarbij als
 regel geldt dat voor één bos geleende, 2
 bossen na den oogst worden teruggegeven.
 Voor djagoeng is dit 3 kolven voor een.
 Na het uitzaaien moet de natuur de rest doen,
 wanneer het gewas opkomt, wordt een weinig
 het oog gehouden op wieden, wat gewoonlijk
 door

door de vrouwen geschiedt, en wanneer na 3 à 4 maanden de rijpheid intreedt houdt men het oog op de vogels waartoe van vogelverschrikken in allerlei vorm wordt gebruik gemaakt. Het gezin woont dan gewoonlijk tijdelijk in den tuin in een pondok, en verblijft daar tot na den oogst, waarbij vele kamponggenooten elkaar hulp verleenen, zooals ook bij den aanleg gebruikelijk is, wel 10000 kolven te-
 Zeer dikwijls worden tuinen niet voor een persoon of gezin maar voor moederen in een complex aangelegd. Vooral is de hier de laatste jaren eenigen invloed op uitgeoefend omdat gezamenlijke aanleg een belangrijke besparing geeft wat betreft de ompag-
 gering, een werkzaamheid die feitelijk den geheelen tuinaanleg beheerscht. Het is daarom lastig op de hoogte te komen hoeveel personen tuinen gemaakt hebben. De opbrengst van deze tuinen is zeer afwisselend naarmate van de grootte, de grondgesteldheid en in nog hoogere mate van het weer.
 Mij werden daaromtrent op verschillende tournees de volgende gegevens bekend.
 Een stuk tuingrond voor een persoon levert op :
 bij matigen oogst 100 bos padi
 bij goeden oogst 150 bos padi
 bij overvloedigen oogst 200 - 300 - 400 bos.
 Het gewicht der bossen varieert in verschillende streken van de onderafdeeling van 8 kati (BalaEsang) elders weer van 3 - 5 katti, het gemiddelde kan echter wel op 4 katti worden gesteld.
 Nu moet hierbij in aanmerking worden genomen dat een stuk tuingrond 3 x achter elkaar

wordt beplant, de 1° en 2° maal met miloe (djagoeng) en de 3° maal met padi, of omgekeerd, dan wel afwisselend.

De djagoengopbrengst werd mij opgegeven als van datzelfde stuk grond te bedragen :

bij matigen oogst 2000 à 3000 kolven per keer

bij goeden oogst 4000 à 5000 per keer

bij rijken oogst worden wel 10000 kolven bereikt,

terwijl als zaad gewoonlijk 100 kolven voor een eenpersoonstuin worden gerekend.

De verkoopprijzen variëren naar de geogste hoeveelheid. De prijs van djagoeng b.v. te Donggala varieerde gedurende laatste jaren van f 2.- per duizend tot f 10 en f 12 per duizend. Sedert 1917 is de toestand het minst gunstig in verband met de algemeene voedselmisere.

De gewoonte is, dat in het algemeen nooit meer wordt aangeplant dan voor de eigen behoefte noodig is, zoodat wanneer de nieuwe planttijd gaat aanbreken de voorraad op een eind loopt en men er zelfs op moet aandringen dat voldoende zaad zal worden bewaard. Het spreekt vanzelf dat deze primitieve wijze van landbouw der bevolking bij den minsten tegenslag in groote ongelegenheid brengt en gebrek kan veroorzaken.

Hier komt nog bij dat een tuin na op deze wijze behandeld te zijn, totaal uitgeput is, van bemesting is natuurlijk geen sprake.

Men plant er daarna pisang, tegenwoordig ook wel klappers in, en laat het stuk aan zijn lot over, terwijl men zelf weer een nieuw stuk gaat kappen, branden enz.

O p z a y e van de uitg
sawah's i n

De verlaten tuinen worden dan slang-alang en er ontstaat spontane reboisatie wanneer ten minste niet telkens voor het jong opschieten- de struikgewas (abo ngoera) door baldadigheid

al bou's in bewerking van
jaar 1914.

dan wel om jonge uitspruitaels voor vee voo- der te krijgen opnieuw wordt in brand gesto- ken. In dat geval, en dit doet zich herhaal-

boro

delijk voor, is op den duur reboisatie onmo- gelijk en heeft dit alle nadeelige gevolgen van een ontwoede streek tot nasleep.

-1914

Palcebaai

De W. kant van de Palcebaai en de W. kant van Tondo tot TawaEli hebben daaraan hun ongere- gelden en weinigen regenval te wijten.

(sawahs).

Sawahs worden aangetroffen bij de volgende kampongs:

bara

In het zelfbestuur van Banawa bij:

Limboro, Towale en Kola-kola, Pantaloang en Lero.

In dat van TawaEli bij :

Baya, Lambara, Bodi, Likoe, Ranao Noeps, Pa- nace, Binangga, Mamoro, KajoemaloeE, Laboen en Dalika.

Op deze plaatsen waren aanwezig op ultimo 1910:

(wide overgelegde opgave B).

Het totaal cijfer dezer sawahs is dus bene- den dat van 323 bahoe in de memorie van 1914

T o t a a l

323 aangegeven. Aangetoekend dient echter dat de aangegeven uitbreiding niet overal een daad- werkelijk resultaat heeft gehad, vooral bij KajoemaloeE, terwijl bij Lero de sawah's verlaten zijn na herhaalde mislukking van den aanplant.

Thans is men wel begonnen met nieuwe sawah aanleg bij Toaja. Bij Kola-kola en Towale en Limboro is het beschikbare terrein steeds

tot in de kleinste hoekjes bewerkt.

O p g a v e van de uitgestrektheid van oude en nieuwe aangelegde savah's in de onderafdeeling D O N G G A L A, en noodig

Aantal bouw's in bewerking van het jaar 1914.	Zeer zeker is, van de t/m	Bijgekomen geduren de de jaren 1914 t/m 1919	Aantal bouw's thans in bewerking.
Mambo	3½	34	55
Bwale	17½	13	30
Kola-Kola	16½	18	24
Pantaloang	6	43½	61
Lero	17½	47½	65
Mambara	24	50	110
Madi	26	10	110
Miko	10	15½	70½
Manso	15½	24	110
Manso	24	6	159
Mopa	6	15	180
Mpinangga	15	16½	20½
Mondo + Mambo	16½	35	37
Mojomalo	35	37½	17
Mabean	37½	35	110
Malika	35		
T o t a a l	323	494	749

Bij de primitieve rijken worden hier savah's bewerkt worden, wordt niet van plannen gebruik gemaakt doch de plannen in

de rante rijk, welke bewaking "parodje" heet. D O N G G A L A, 10 Juli 1920

De aftredende Controleur, geen systeem is, heeft geen bezwaar en heeft het Bestuur zich daarom moeten geven de bevolking over te doen gaan tot de

Success heeft dit in de loop van de jaren niet

tot in de kleinste hoekjes bewerkt.
 Voor deze uitbreiding zijn voor het aller-
 grootste gedeelte geene nieuwe werken noodig
 grootst de opbrengst van tjacong werden ge-
 geweest.

in gegeven verkragen.
 Zeer zeker zijn bij Tana Mee, Zuid van Toga-
 worden slechts in deze gerinte bevestigd ge-
 le, aan de straat van Makasser sawahs aan te
 leid. Men dient hiervan te noemen een bevoor-
 leggen, de plannen hiervoor werden opnieuw
 ten, het jang, het jang idjoe, loesak, suiker-
 met het zelfbestuur besproken.

rikt, loesak, en wat kleine hoeveelheden groen-
 Ook in het complex om en bij Tawa Eli, Kajoe-
 ten of vruchten (ananas) doch alleen ter
 maloe is nog uitbreiding mogelijk.
 voorbereiding in eigen bezit die wel als
 Bij Pantaloang is ook volgens het rapport
 voorbereiding.

"van Huuren" weinig uitbreiding meer mogelijk
 Anders is het echter in het terrein Laboean,
 naar den rijst- en tjacongbouw is de aan-
 Lero, Dalika. Dit is het terrein in voreng-
 plant van klappers vore van de noordzijde
 noemd rapport omschreven als :

Van bestaan der bevolking dater onderafde-
 "Uitgebreide vlakke en fleuwhellende terrein-
 ling. Zij vindt daarin een uitstekende gele-
 nen zijn door gebruikmaking van ongeveer op
 gebied en voortdurend over constanten te
 deze hoogte afgetapt Laboean water nog tot
 binnen bereik, door den verkoop van co-
 sawah te maken en "eenige honderden bouws
 pte, die wel door verpanding van de talen
 liggen hier zeker".

of verpanding van de opbrengst der boomen.
 Behalve die van Lero zijn hier thans 4 37
 Dit laatste betekent steeds een behoorlijk
 bahoe van Laboean en 35 bahoe van Dalika.
 verlies door de eigenaren.

Bij de uitbreiding van het aantal sawahs
 in meeste plaatsen aan de kust, waar overal
 wordt herhaaldelijk de klacht vernomen dat
 naar over gelogenheid bestaat zijn het kimp-
 men niet over voldoende karbouwen beschikt
 perdoeren geplant. Het blijkt dat zij in de-
 voor het omwerken van den grond.

de onderafdeeling speciaal aan het strand
 Bij de primitieve wijzen waarop hier sawahs
 zeer goed gedraiven.
 bewerkt worden, wordt niet van ploegen ge-
 maar het achtergebleven land met het ge-
 bruik gemaakt doch een aantal karbouwen in
 inderdaad gebruikt worden ook dit land met
 de rondte gejaagd, welke bewerking "parodja"
 hand met klapper geplant, hoewel de somtijds
 heet.

ten daar minder goed zijn.
 dat hierbij van eene degelijke omwerking
 zij loonen echter meer dan voldoende de daar-
 geen sprake is, behoeft geen betoog en heeft
 een bestede, trouwens bringe de in het
 het Bestuur zich daarom moeite gegeven de be-
 soms het noodig gevolg opbrengt dat bij ver-
 volking over te doen gaan tot ploegen.

de landbouwgronden, ook hiervan als een
 Succes heeft dit in de loop van de jaren niet
 met dit gewas worden geplant. Het is het
 gehad

gehad

gehad

gehad

gehad

gehad

gehad

gehad

gehad

gehad

gehad

gehad

gehad

gehad

gehad

gehad

stuur is overwegend met beplanten van gewas
gehad; al heb ik persoonlijk meermalen de
slechtste terrein omhoog tegen te gaan.
proeven geleid.

Overal verspreid wordt, behalve
Ostrent de opbrengst van djagoeng werden ge-
geven met waken van den paggar.
ne gegevens verkregen.

S. Tweede gewassen:

Worden slechts in eene geringe hoeveelheid ge-
teeld. Men dient hiervan te noemen oebisoor-
ten, katjang, katjang idjoe, lombok, suiker-
riet, tabak, en wat kleine hoeveelheden groen-
ten of vruchten (ananas) doch alleen ter
voorziening in eigen behoefte dan wel als
versnapering.

180477 vruchtdragende klapperboomen.

B. Meerjarige gewassen.

klappers.

Maast den rijst- en djagoengbouw is de aan-
plant van klappers eene van de hoofdmiddelen
van de bevolking dezer onderafdeeling. Zij vindt daarin een uitstekende gele-
genheid om voortdurend over contanten te
kunnen beschikken, door den verkoop van co-
pra, dan wel door verpanding van de tuinen
of verpachting van de opbrengst der boomen.
Dit laatste beteekent steeds een belangrijk
verlies door de eigenaren.

De meeste plaatsen aan de kust, waar daartoe
maar even gelegenheid bestaat zijn met klap-
perboomen beplant. Het schijnt dat zij in de-
ze onderafdeeling speciaal aan het strand
zeer goed gedrijven.

Waar het achtergelegen lage land daartoe ge-
legenheid aanbiedt wordt ook dit langzamer-
hand met klapper beplant, hoewel de resulta-
ten daar minder goed zijn.

Zij loonen echter meer dan voldoende de daar-
aan bestede, trouwens geringe moeite hetgeen
soms het nadeelig gevolg oplevert dat blijven-
de landbouwgronden, oude sawahs als anderszins
met dit gewas worden beplant. Met het Zelfbe-

stuur is overgeengkomen het beplanten van geschikt saaihterrein beslist tegen te gaan. De aanleg vereischt weinig moeite, behalve dan het maken van den pagger.

In het een weinig schoongemaakte vlakke terrein worden de ontkiemde oude vruchten in plantgaten gezet en de gaten weder gevuld om het terrein een pagger gemaakt, de natuur doet derest.

Volgens de register van de inkomsten belasting der zelfbesturen waren in aanwezig 100470 vruchtdragende klapperboomen.

Eigenaars van groote tainen worden bij het plukken door koelies geholpen die daarvoor noten van de 100 ontvangen of per boom betaald worden.

Het in deze onderafdeeling opgeleverde product geniet in het algemeen eene goede reputatie waarop van zelfbestuurswege invloed wordt uitgeoefend door telken male herhaald bevel, alleen volkomen zondroog product af te leveren en niet te jonge vruchten te drogen.

Producten van belang worden overigens niet aangeplant, die waarven de uitwinning niet het kenmerk van aanplant, maar van eenvoudige inzameling draagt, worden onder industrie behandeld.

I n d u s t r i e .

Sengkoeten.

De Industriele werkzaamheid vormt de aanvulling tot de hierboven behandelde hoofdmiddelen van bestaan, de landbouw en de klappercultuur. Zij omvat de bewerking of inzameling van verschillende producten, tot levensonderhoud of handel dienende en voor een klein deel ook huisindustrie waarover in de tweede plaats zal worden gesproken.

tot paars).

Sachewerkine

Sagobewerking. In de eerste plaats moet de uitvoer van dit artikel in vele plaatsen onder de buiten nijverheid, de sagobewerking rijk (vide handleiding), het wordt te Donggala worden aangegevend, opgekocht.

Koolit bakars.

Sagopalmen komen in verschillende gedeelten ook de schors van sommige riken op de onderafdeeling voor, t.w. bij Towale, Torvanseld voor de bereiding van loli in sale, Lalombi, Sirendja en vooral niet te vergeten voor de gebruik. vergeten de omgeving van het meer op BalaE-Dee vrij aanzienlijke bijwerkingen in de sang. In zeer veel andere kampongs komen campongs Loli wordt verzameld door de incomplexen voor van minder betekenis.

Kapok.

ling van de vruchten van den karokboom. Men onderscheidt ze in twee soorten, roode product wordt zonder eenige bewerking te en zwarte, de roode is minder geschikt voor Donggala opgekocht voor f 2.- - f 2.50 per de bewerking.

De bladeren en bladsteelen van beide soorten vernicht in verband met de moeite die leiding worden voor dakbedekking en omwanding geaanig oplevert. Het regent er veel is gebruikt. Wanneer de stem van de zwarte soort secht men nooit zeker is van den cure, hoog genoeg en dik genoeg is geworden hetgeen was dit niet het geval dat een van niet voor na 6 à 12 jaar het geval is wordt zij geveld, zulke lage rijkten de kweek verzamelen van bladeren ontdaan en in de lengte gespleedert 1918 zijn geregeld broeken van de ten waarna uit elke helft het merg wordt losden aanplant van kapok in de omgeving van geklopt met een klopper en door uitdrukken omgeving van Donggala. Het resultaat van in stroomend water van onzuiverheden gereinigd en de monsters werden als nietstend nigd waarna zij, na een weinig gedroogd te beoordeeld. In 1918 heeft de kweek van de zijn, in pakken van $\frac{1}{2}$ M lang wordt verpakt van groenen echter minder uitgedrukt en en zoo als handelsartikel aan de Inl. markt zaak al naar verzameld. Wil een dergelijke gebracht.

Kapsa.

Cultuur succes hebben den dient er een pak Een pak (baso) kost van f 0.50 tot f 0.80 in lichaam te zijn dat zich speciaal voor de tijden van schaarschte $\pm$ f 1.- Het product aankoop etc. interrespert, waardoor de he is goed en zeer gewild.

volking al spoedig de wegge van het product Aanplant van sagoe, heeft, daar zij vanzelf leert kennen. Plannen in die richting bestaan uitstoelt, bijna niet plaats.

Bengkoedoe.

of zij tot uitvoering zullen komen te komen Is een boomsoort die voornamelijk bij Ombo tweede.

Sirendja en Bahawa wordt aangetroffen.

Reut.

Ook de wortels van de wortels worden verzameld en van de bast in de onderafdeeling vooral een de ovariën ontdaan en geexporteerd naar Java, waar de der Paloesaal voorkomende waardvolle daarin aanwezige kleurstof wordt gebezigd soorten levert aan de bereiding van de voor het bereiden van donkere verfstof (rood ponds sans goede verdienste en tot paars).

De meest gewichte houtsoorten zijn ipe- en
De uitvoer van dit artikel is vrij belang
rijk (vide handel). Het wordt te Donggala
opgekocht.

Koelit bakao.

Ook de schars van sommige rizophoren wordt
verzameld voor de bereiding van looistof in
hoofdzaak voor eigen gebruik.

K a p o k .

Eene vrij aanzienlijke bijverdienste in de
kampong Loli wordt verkregen door de inzame-
ling van de vruchten van den kapokboom. Het
product wordt zonder eenige zuivering te
Donggala opgekocht voor f 3.- - f 5.50 per
picol. De lieden van Loli zijn hier toe wel

K a p a s .

verplicht in verband met de moeite die ladang
aanleg oplevert. Het regent er veel te weinig
zoodat men nooit zeker is van den oogst.

Was dit niet het geval dan zou men niet voor
zulke lage prijzen de kapok verzamelen.
Sedert 1918 zijn geregeld proeven genomen met
den aanplant van kapas in de onmiddellijke
omgeving van Donggala. Het resultaat was
gunstig en de monsters werden als uitstekend
beoordeeld. In 1918 heeft men ook deze proe-

ven genomen echter minder uitgebreid en de
zaak al gauw verwaarloosd. Wil een dergelijke
cultuur succes hebben dan dient er een
lichaam te zijn dat zich speciaal voor den
aankoop etc. interresseert, waardoor de be-
volking al spoedig de waarde van het product

leert kennen. Plannen in die richting bestaan
of zij tot uitvoering zullen komen is een
tweede.

H o u t .

Ook de aankoop en verkoop van verschillende
in de onderafdeeling vooral aan de overzijde
der Paloebaai voorkomende waardevolle hout-
soorten levert aan de bevolking van die kam-
pongs eene goede verdienste op.

De meest gezochte houtsoorten zijn ipe- en
ebbenhout, doch komen ook andere soorten als
ceder en reukhout voor, hoewel het laatste
in mindere hoeveelheid en slechts bij Tondo
(grens Towali Toboli).

Thans zijn uitgegeven de houteconcessien
Mapida groot 1/2 200 H.A.
Lévono " " 50 H.A.
en in aanvraag

Kaliboeros groot 1/2 600 H.A.
BalaEsang " " 1/2 1000 H.A.
allen van en door den Heer Lamerts van
Bueren.

Voorzover men geen concessies heeft, berust
de aflevering van hout op vrijen opkoop van
de bevolking.

Het systeem bestaat in het uitgeven van voor-
schotten aan de rechthebbende bevolking in
geld, eetwaren, kleederen enz. tegen verreke-
ning van het door dezen te kappen en aan het
stand te leveren hout, waarvoor een bepaal-
den prijs per picol wordt betaald.

Door de afachepers worden de ontvangen hoe-
veelheden aan het strand verzameld en vandaar
per vlot overgeladen in daartoe aanlopende
stoomers der K.P.M. die het verder naar Ma-
kassar of Menado brengen vanwaar het of naar
Europa of naar China en Japan (Hongkong, Yo-
kohama) wordt verscheept.

De voornaamste afscheepplaatsen van hout zijn
gelegen in het zelfbestuur van Banawa n.l.
Tandjoeng Wara (bij Tiwo), Manimbaja en Keto
op BalaEsang, Dampelas, overigens steeds va-
riërend naar gelang van de plaatsen waar
aangekapt wordt.

Ingevoerd is de boeah tanah (Residentbesluit

ddo. 14 October 1914 No. 583 zijnde een van overigen in de bestaande behoefte zout werd Landschapswege te heffen recht op de inzame- Voordien door sultaan van Makassar en Bone- ling van boschproducten ad 5% van de waarde. Alameda van Paloe, naar Landschapswege De opbrengst voor het dienstjaar 1920 is ge- een een behoorlijke hoeveelheid konden ople- raamd op f 2500.-

R o t t a n .

Behalve hout wordt werk gemaakt van de inza- Toen in het laatste van 1913 het door Paloe meling van rottan.

Deze wordt meest naar Makassar of naar Singa- De als in hoeveelheid schetsing werd pore afgescheept.

Op laat van den afdeelingchef het het zelf- De noodige byzonderheden omtrent deze inzame- bestuur van Toesali in overleg getreden tot ling alameda de daarbij gevolgde handelame- den aankoop van zout in landschaps weg- thode, met een opgave van de in deze onderaf- deeling voorkomende soorten met hunne ken- merken, als ook een vergelijking der namen

van de in deze en andere onderafdeelingen Het overleg had succes, zoodat half December voorkomende soorten wordt aangetroffen in 1914 met de werkzaamheden tot den aanloop van aan den afdeelingchef gerichte missives ddo

2 Juni 1913 No.1005, 19 September 1913 No. Sedert wordt jaarlijks verzameld zout 1554 en 4 October 1913 No.1720 zoodat daaron- trent hier niet verder in byzonderheden be- trof de regelval betreft. Zoodoende is de pro- hoeft te worden gegaan.

D a m a r .

De inzameling van damar heeft nog weinig 1914 was een gunstig jaar en werd zout op plaats en geschiedt in hoofdzaak door enkele picol aangemaakt. Het eerste halfjaar van bewoners van Toaja en Lero. Van een geregel- de inzameling is geen sprake. Tot voor kort waren de prijzen ook wel wat laag. De markt ook aangelegd bij Tondok, naar er wordt ver- verbeterde echter belangrijk zoodat in Mei 1920 gerust aan de bevolking f 13.- à f 16.-

per picol betaald ken worden. Men had toen De zinnak geschiedt vrijwillig. De bevolking voldoende te eten en was dus te lui om damar te zoeken.

Z o u t .

De aankoop van een weinig zout zeer in het klein voor eigen gebruik had door de bevol- De Zwedsche groep van industrie omtrent de Rijk- king, waar hier geen Gouvernements zout ver- industrie waarvan twee takken moeten worden

krijgbaar is, plaats door het verbranden van uit zeewater opgevischte boomstammen, terwijl Over de goudswaard is apart gesproken overigens

overigens in de bestaande behoefte zout werd voorzien door aanvoer van Makassar en Borneo, alsmede van Paloe, waar landschaps zoutpannen een behoorlijke hoeveelheid konden opleveren.

Toen in het laatst van 1913 het door Paloe afgeleverde zout echter zoowel in hoedanigheid als in hoeveelheid achteruitging werd op last van den afdeelingsoverste met het zelfbestuur van Towali in overleg getreden tot den aanmaak van zout in landschaps pannen, waartoe in dat zelfbestuursgebied nabij Sa-loembaco geschikte terreinen worden aangetroffen.

Het overleg had succes, zoodat half December 1913 met de werkzaamheden tot den aanleg behoorende een aanvang kon worden gemaakt. Sedert wordt jaarlijks geregeld zout aangemaakt, maar de plaats is ongunstig gelegen wat de regenval betreft. Zoodoende is de productie dikwijls maanden aan een stuk nihil.

1913 was een gunstig jaar en werd ruim 800 picol aangemaakt. Het eerste halfjaar van 1920 daarentegen nog geen 80 picol enkel ten gevolge van den regen. Nieuwe pannen werden aangelegd bij Tondo (M), maar er werd ten gevolge van herhaalde regen nog geen zout gewonnen.

De aanmaak geschiedt vrijwillig. De bevolking levert het zout à f 1.- per picol in het pakhuis aan het landschap dat het verder debiteert voor f 5.- à f 6.- per picol.

De tweede groep van industrie omvat de huisindustrie waarvan twee takken moeten worden genoemd n.l. de goudsmeedkunst en het weven. Over de goudsmeedkunst is apart gerapporteerd.

leerd door zijn voorganger hij een aan den Assistent-Resident van Midden-Celebes gericht schrijven ddo. 20-9-1915 No. 1645 zoodat men daarnaar kan worden verwezen. Het jaar 1914 Thans is ook een daadwerkelijk begin gemaakt met de oprichting van een pannem bakkerij in kampong Loli, juist ook alweer hier in verband met landbouw moeilijkheden. De aanwezige grond is uitstekend en makkelijk te verkrijgen. Voor de uitvoering van landschapswerken kan dit bedrijf van veel belang worden. De weverij wordt door vrouwen uitgeoefend. De garens meestal, zijden garens worden uit Europa ingevoerd doch hier gekleurd met Europeesche verfstoffen. worden nog steeds aan De gebruikte toestellen zijn dezelfde als overal daarvoor in gebruik. Singlyah. De producten, sarongs en keins, zijn in het algemeen fraai, soms met goud en zilverdraad doorweven. Zij worden door de ingezetenen en ook door vele vreemdelingen gretig gekocht. De oorlog bracht, zooals overal, ook hier stagnatie in. De aanvoer van goede zijde uit Singapore hield vrijwel op. De kleurstoffen verdwenen. De sarongs worden minder mooi en duurder. De circulatie te onttrekken. Met het oog op verengenoemde cultuurproducten kan gemakkelijk worden nagegaan, waarin de handel dezer onderafdeeling bestaat. Voedingsmiddelen worden niet voldoende verbouwd voor de eigen behoefte, alzoo is rijst in verschillende soorten een groot invoerartikel, daarna petroleum. Tevens wordt duidelijk dat het belangrijkste uitvoer artikel copra is, daarna volgen hout-

H a n d e l .

V a s t e d e l .

rotan, bengkedoe, kapok, damar. De laatste overigens worden gegevens omtrent den binnenlandschen handel aangetroffen in het algemeen verslag der onderafdeeling over het jaar 1919. Als gewichtsmeters worden algemeen picols en kati gebruikt; voor inhoudsmaten kojangs en gantangs, voor lengte maten vadsmen (depa) en yards.

Alle Nederlandsch Indische munten en ook bankpapier zijn wettig gangbaar in de onderafdeeling en worden ook overal geaccepteerd. Ook kan zeer goed in Engelsche sovereigns worden betaald. Fransch en Duitsch goud is onbekend. Voor kleinere bedragen worden nog steeds een groote hoeveelheid haantjes duiten in omloop gehouden. Zij zijn door het Engelsch tusschenbestuur geslagen en zijn onwettig betaalmiddel. Alle haantjesduiten onverschillig van welk jaar of welken muntslag hebben gelijke waarde n.l. 4 à 1 cent.

Compagnies duiten (V.O.C.) sijn hier zeldzaam, wel komen meer voor "wang tadji" zijnde zilveren compagnies 2 stuiversstukken die tegen f 0.10 worden berekend.

Plannen zijn hangende om al deze onwettige munt aan de circulatie te onttrekken.

Het voornemen bestaat dit tusschen September en December 1919 te doen plaats hebben, correspondentie in het archief.

Te Donggala worden weinig haantjes duiten meer aangetroffen, te Wani echter veel meer. De veeteelt wordt langzamerhand van meer belang.

In nagenoeg alle kampongs in het Zuidelijk deel van het ressort vindt men thans een groo-
ter

V e e t e e l t .

ter of kleiner aantal koeien. In de laatste jaren zijn de prijzen van dit vee dan ook be-
 vertakken en worden op den zijde van de
 langrijk gestegen en ziet men er de voordee-
 met vee-gevingen, waarvan men heeft
 len van in. De stieren zijn zeer geschikt

voor trekken en het aantal grobaks neemt
 het veehandwerk, volgens de statistiek wordt
 voortdurend toe.

Men heeft aan :

- Zee vischt men gaarne met dynamiet,
- paarden 770.
- of met landwinkelen stoffen, de gemakkelijk-
- karbouwen 1418
- ste manier om veel inens te krijgen, dit kost
- sepias 1035
- echter bepaald bij uitzondering voor en is
- schapen (vetstaart) 5375.
- varsoeden.
- geiten 5655.

Uitvoer van vee heeft alzo van zelf niet
 Al deze dieren loopen overdag vrij rond, lang

zamerhand gaat men er toe over ze 's avonds
 kraden en krabben worden met een net als
 te kralen.

aan eigenlijke teelt wordt nog weinig gedaan.

Geslacht wordt er vrijwel alleen bij feest-
 lijkheden.

De prijzen varieeren voor

paarden van	f 50	-	f 200.-
karbouwen van	" 80	-	" 120.-
sepias van	" 30	-	" 80.-
schapen van	" 8.-	-	" 15.-
geiten van	" 10	-	" 14.-

Van minder belang dan de veeteelt is de vis-
 scherij.

In 't groot wordt dit bestaansmiddel niet aan-
 In de loop van 1875 zijn bij Lere twee ver-
 gevat.

Visch is dan ook zeer schaarsch, soms in het
 geheel niet verkrijgbaar, zoodat groote hoe-
 veelheden gedroogde visch worden ingevoerd

(vide handel).

Elk vischt voor zich zelf, met den hengel het
 werpnet, met kleine fuiken of schepnetten dan

wel in vereeniging met anderen in groote fu-
 ken of sero's. Ook vischt men 's avonds met
 den

Jacht

V i s s c h e r i j .

H i j n t e e t .

A. Gezondheidsaandoening.

Elk vischt tot het verrijken van geslacht-
 Elk vischt voor zich zelf, met den hengel het
 werpnet, met kleine fuiken of schepnetten dan
 wel in vereeniging met anderen in groote fu-
 ken of sero's. Ook vischt men 's avonds met
 den

den lichtbak, (in dit geval brandende klap-
pertakken) en worden op deze wijze aantallen
nest visch gevangen, waarvan men koekjes
maakt.

Met staand want, seegens of sleepnetten wordt
hier niet gevischt.

Zoo mogelijk vischt men gaarne met dynamiet,
of met bedwalmende stoffen, de gemakkelijk-
ste manier om veel ineens te krijgen, dit komt
echter bepaald bij uitzondering voor en is
verboden.

Uitvoer van visch heeft alzoo van zelf niet
plaats.

Kreeften en krabben worden mede aan het strand
uitgegraven en gegeten.

J a c h t .

Nog minder dan aan visscherij wordt aan jacht
gedaan en zulks door gebrek aan kruit.

Jachtwild, herten en wilde varkens zijn vol-
doende voorhanden, doch slechts enkele Euro-
peanen jagen van tijd tot tijd voor hun ge-
noegen, terwijl een enkele maal een der vor-
sten of hoofden een drijfjacht houdt. Het een-
voudige uitdrijven door middel van honden en
dan afsnaken met de lans komt nog vrij veel
voor.

M i j n b o u w .

Wordt in het geheel niet gedreven.

In den loop van 1913 zijn bij Lero twee ver-
gunningen tot voorloopige exploratie aange-
vraagd, waarvan sedert niets meer vernomen.

Overigens valt op dit gebied niets te vermol-
den.

h. Gezondheidstoestand.

Gelegenheid tot het verkrijgen van geneeskun-
dige hulp bestaat binnen de onderafdeeling
niet.

Oeens Europeesche geneesheeren, evenmin Inland-
sche artsen zijn hier gevestigd of geplaatst.

Er was echter van 1916 tot December 1920 een Ind. Arts te Donggala geplaatst.

Ter hoofdplaats Donggala bestaat een Landschaps apothek met een landschaps gebouwtje, waar van tijd tot tijd door den Officier van Gezondheid van Paloe tevens belast met den Civiel Geneeskundigen Dienst polikliniek wordt gehouden.

In April 1918 kwam een ziekenzaaltje gereed plaats biedende voor 12 patienten.

Er waren geregeld patienten en de polikliniek was druk bezocht. In 1920 werd er een eenvoudig verband of anjkerertje bijgebouwd. Dit alles heeft zeer veel van zijn beteekenis verloren door het wegnemen van den Ind. Arts. Door tusschenkomst van den onderafdeelingsskas wordt de noodige voorraad chinine tabletten betrokken, terwijl de verkoop te Donggala door den Landschapsapothekier geschiedt. De door dezen ontvangen bedragen worden maandelijks bij den onderafdeelingsschef gestort.

Van deze gelegenheid wordt door de bevolking vrij geregeld gebruik gemaakt.

Verloekundige hulp kan voorts worden verleend door een te Donggala gevestigde vroedvrouw. Van hare hulp wordt weinig gebruik gemaakt.

De gezondheidstoestand in het algemeen laat niet te wenschen over. Epidemien behooren gelukkig tot de uitzonderingen.

Koorts en koken echter veelvuldig voor.

Als contra daarvan kunnen worden aangemerkt, de kampongs Donggala, Mambo, Lero, Keto, Malei, Sabang (Dampelas) en de geheele.

1. O n d e r w i j s . Het onderwijs in de onderafdeeling komt behalve de Gouvernements Inlandsche school 2e klas geheel ten laste van de bevolking. Het wordt gegeven aan z.g.n. volksscholen (kampongscholen) door inlandsche onderwijzers. Er bestaan thans 4 volksscholen t.w.: te Toaje-Lero, te Mambo, te Tawaelli, te Wani. Veel animo bestaat er voor schoolbezoek niet. Herhaaldelijk blijven geheele troepen kinderen zonder bepaalde reden weg, en dikwijls moet bij de Zelfbesturen op krachtigen steun

worden aangedrongen, anders verloopt de geheele school.

Het wil mij voorkomen alsof het feit dat de onderwijzers, Christen-Inlanders zijn, hier niet geheel vreemd aan is. Heeft de onderwijzers slag op neê de Mohamedaansche half heidensche bevolking om te gaan, dan merkt men daarvan minder. De bevolking staat voor een deel nog steeds op het standpunt dat de toelating van de kinderen op school een daad is der ouders, bestemd om het Bestuur genoeg te doen.

Elke school heeft thans een eigen kasfonds en omvat een zgn. kring. Hiertoe rekent men gewoonlijk de kampongs die niet verder dan 5 paal verwijderd zijn van die waar de school gelegen is.

De schoolgeldheffing heeft plaats middels heffing van opcenten op de belasting. Voor 1919 en 1920 nog 10% voor alle kringen. In 1921 zal dit % voor enkele kringen verlaagd

kunnen worden. De administratie wordt door den onderafdeelingsschef gevoerd.

Onderhoud van gebouwen, aanmaak en onderhoud van meubilair, banken en leermiddelen komen voor de bestaande scholen ten laate van het betreffende schoolfonds.

Sedert 1915 bestaat te Donggala een Gouvernements Inl. school 2e klas. De laatste jaren gaat deze school goed vooruit, heeft ± 125

IV. Transportmiddelen.

leerlingen met geregeld schoolbezoek (verzuim: 6%). Er zijn 4 leerkrachten aan verbonden, waarvan een Menadonees en de overigen

Mohammedaan. Het hoofd der school is een zeer goede kracht, die ook het onderwijs op voldoende peil weet te houden.

III. Voortbrengselen.

a. Uit het dierenrijk.

Van veel waarde is de tempoes, een soort buideldier, die waardevolle klieren heeft, worden veelal met de blaaspomp geschoten.

b. Uit het plantenrijk.

Ma al hetgeen hierover onder veeteelt en landbouw is gereleveerd, komt het mij voldoende voor hier mede te deelen, dat de nauwe zige voorraden absoluut afhankelijk zijn van de Gouvernements opslagplaatsen.

den binnen gehaalden oogst, terwijl alleen bij rijst importeurs, tw. chineesche en Arabische handelaren te Donggala en Wani voorraden van 300 - 400 zak werden opgeslagen in normale tijden. Reserve voorraden worden niet aangehouden. Thans is er sprake van een by-

zondere toestand doordat invoer van uitheem-

sche rijst uitgesloten is. De inheemsche productie is belangrijk opgevoerd, doch wordt deze onderafdeeling zeer belangrijk geholpen door Paloe. De miloe oogsten zijn echter ook veel groeter dan vroeger en het blijkt thans

mogelijk

mogelijk dat op de huidige manier ook voorzien kan worden in de behoefte. De rijst en kout echter in hoofdzaak uit de onderafdeeling Faloe. Uitvoer van vee heeft langzamerhand weer wat meer plaats in hoofdzaak naar Borneo en Menado. De invoer van levensmiddelen (rijst en gezouten visch) vindt men onder handel.

IV. Transportmiddelen.

a. te land.

Hiervoor zijn aanwezig:

- 3 bendy's
- 3 deelenaan karren
- 1 ossenkar
- 60 grobaks met sapi bespannings, voerta paarden, doch deze zijn schaarsch, slecht en bijna niet te huur, daar zij in 't algemeen voortdurend losloopen. Pikolpaarden treft men alleen te Wani aan voor transport naar Parigi.
- de schepen der K.P.M. die geregeld Donggala en Wani aandoen en ongeregeld verschillende kustplaatsen.
- de Gouvernements motorboot "Paula". Deze is geschikt voor vaarten in de Faloezee en langs de kust, kan ongeveer 30 personen vervoeren.
- de prauwen van meer dan 7 M³.

V. Bestuur.

De tot deze onderafdeeling behoorende landschappen Banawa en TawaEli werden in de 17e eeuw met de landstroken Faloe, of Falos, Kajeli, Logi of Leli en Sigi aangeduid als het rijk van Kajeli of Kaili.

Aanrakingen met de V.O.C. bestonden op den

Algemeene inrichting.

Geschiedkundig overzicht.

voet van het tractaat van Banawa in 1667 en bepaalden zich voornamelijk tot het leveren van goud.

Van een eigenlijk landschap schijnt echter in dien tijd niet gesproken te kunnen worden.

Het rijk bestond uit een conglomeraat van min of meer zelfstandige kamponggebieden t.w. die van Bala, Kola-kola, TawaEli, Kabonga, Towaja, Lero, Pantaloesang, Loli, BalaEsang en Dampelas, waarvan de zes eerstgenoemde de voornaamste waren.

Zij erkenden allen Ganti als moederkampong en had de madika, hoofd dier kampong, als zoodanig over de andere zes eene zekere suprematie die echter niet zoo ver ging dat hij in staat zou zijn geweest, hen iets met dwingende macht te bevelen.

Te zamen heette deze plaatsen de "pitoenggota" BalaEsang en Dampelas waren hiervan zoo goed als onafhankelijk.

Het schijnt voorts dat de madika van Ganti als "primus inter pares" werd bijgestaan door een madika Malolo en een totowa. Echter is het wel zeker dat voor zaken het algemeen der federatie betreffende de madika van Ganti niet anders kon doen dan de pitoenggota bijeen roepen ter beraadslaging. Het bestuur van Dampelas bestond uit een Magaoe terzijde gestaan door een djogoegoe een hoekoem, een kapitan laet, en een Sengadji, welke geheel Ternataansche titels duidelijk aanwijzen hoe los de band met de pitoenggota was.

BalaEsang werd eveneens bestuurd door een Magaoe, bijgestaan door een Madika Malolo en een madika natowa.

Aan het hoofd der kampongs stonden madika's

ken voor den magaoe wijkwastuig te worden in dit verband als in hun gebied zelfstandige ten oek voor den Madika konden worden de vorstjes aan te merken.

Misschien is het er dus eenvoudig van af Ook in TawaEli, dat gelijk vroeger vermeld is dat eerste gesag kon laten gelden door een tijd lang vanuit Paloe werd bestuurd, was welbeschouwdheid, waardoor alomte dat de de toestand niet anders. Ook daar werden de volking, betere bouwen of andere vrees afzonderlijke kampongs bestuurd door madika's. Hoogerregeling was er dus wel, maar het bijgestaan door oudsten of totowa's en bestond niet bestond er echter niet, terwijl voorts een federatie waarin niet 7 maar 4 kampongs uit het beginnel der rechtspraak voorvecht (patanggota) het middelpunt vormden en waarin de, dat men zich uit zijn zaak bij voorkeur eene zekere suprematie werd erkend. Deze kampongs tot hen, die naar alle waarschijnlijkheid waren Binangga, Noepa, Pansoe en Baya. Het best in staat zou zijn dat voorts De magaoe van Binangga de primus der federatie deed uitvoeren.

Die werd bijgestaan door een Madika Malolo. Het beginnel was: geen strafbaar feit schiedt een zijner familieleden en een ambte-der klager. Geschonden of overtroden naar Beligaoe genaamd, die als boedschapper staatsrecht bestond niet, de staat handhaaf schijnt te hebben dienst gedaan.

De niet zijn eigen recht, en voorts: Hoe los de band in dergelijk federatie was en alle straffen hebben ten deel vergoeding hoewel de kampongs onafhankelijk waren, kan van geleden schade.

blijken uit het feit dat tusschen leden van alle straffen bestonden dan ook in betrekking den verbond herhaalde malen oorlogjes werden gevoerd, zoo b.v. tusschen Bale en Kabonga, Hoe hooger in stand de eischende partij, beiden in Banawa, tusschen Laboan en TawaEli (beiden in TawaEli). Ook in de toenmaals uitgeoefende rechtspraak blijkt dezelfde.

Rechtsbevoegdheid kwam toe aan de madika's der kampongs te zamen met de totowa's, even zoo goed als aan de bestaande groote recht-bank, die uit de pitoungota of patanggota was samengesteld en werd voorgezeten door den Madika van Ganti (Banawa) of den Magaoe van Binangga (TawaEli).

De voorzitter had echter geenszins eene beslissende stem, doch was gehouden zich aan de uitspraak der leden te onderwerpen.

De rechtsbevoegdheid van elk deszoorrechtbanken was echter niet zuiver afgebakend, zoodat sa-

ken voor den magaoe afzakkende te berechnen ook door den Madika konden worden beslist en hing het er dus eenvoudig van af wie het meeste gezag kon laten gelden door welbespraaktheid, meerdere sterkte der bevolking, betere bewapening of meerdere vrees. Rechtsregeling was er dus wel, rechts zekerheid bestond er echter niet, terwijl voorts uit het beginsel der rechtspraak voortvloeide, dat men zich uit zijn zaak bij voorkeur wendde tot hen, die naar alle waarschijnlijkheid het best in staat zou zijn dat vonnis te doen uitvoeren.

Het beginsel was: "geen strafbaar feit zonder klager". Geschonden of overtreden staatsrecht bestond niet, de staat handhaafde niet zijn eigen recht, en voorts:

"alle straffen hebben ten doel vergoeding van geleden schade".

Alle straffen bestonden dan ook in betalingen aan de eischende partij uit te keeren.

Hoe hoger in stand de eischende partij, hoe zwaarder de zaak, dus hoe hoger boete. De eenheid van boete was sa'mpole t.w. een paar doela, een schaap of karbouw en een blok wit goed.

Zij kan oploopen tot 7 'mpole en voor beledigingen aan vorsten aangedaan bovendien worden vermeerderd met 7 slagen, 7 halskettingen en 7 borstversiersalen.

Kan iemand de opgelegde boeten niet betalen dan werd hij altijd geholpen door zijn familieleden, kamponggenooten of door de toewa's, hij kon hiervoor ook echter pandeling worden bij den vorst of bij de beleedigde partij. Het kwam echter in verband met het

zijde en koningen onder persoonlijk

persoonlijk karakter van het recht zeer vaak voor dat ter betaling van boeten eenvoudig eigendommen van beleediger of zijn familie door den rechter of rechters werden in beslag genomen en ten eigen bate gebruikt. Was de boetsoplegger een sterk gevreesd man, dan was hieraan niets te doen. Rechtszekerheid en veiligheid van bezit en eigendom had dus alleen de sterkste.

De hier geschetste toestand bleef gedurende dien ganschen tijd der O.I.C. en later bestaan. Wel verleende in dien tijd de O.I.C. hulp tegen zeeroovers doch zonder succes terwijl door vestiging van te hulp geroepen Boniers tegen het einde der 18e eeuw Kaili in de macht van Bone was.

Na de rol der O.I.C. werden in 1824 weer aanrakingen met de vorsten van Kaili gezocht bij de indeeling van Celebes toeh die bij Staatsblad 28a van dat jaar geplaatst had, werden deze landschappen eerst bij Menado daarna bij Makasser gevoegd en besloot de Regeering tot het vestigen van een post aan de Paloebaai, voornl. tegen de onophoudelijke zeerooversaanvallen. De Kajelische vorsten waren hiermede zeer ingenomen, en werd van deze gelegenheid met behulp van DaEng Matona, kapitein van Kalangkangan, het Hoofd der aan de Paloebaai gevestigde Boegineezen, gebruik gemaakt om met de vorsten van Paloe en Donggala overeenkomsten aan te gaan. Van de oprichting van den post kwam echter niets. Zijn zoon Lapatigo werd in 1844 door het Gouvernement te Makasser in zijn waardigheid bevestigd. Nu brak een strijd uit tusschen Donggala en Ganti eenerzijds en Boegineezen anderszijds.

Lapatigo kon er niet in slagen de vorsten over te halen hunne geschillen te Makasser voor te brengen, zoodat de assistent van de Noorder districten van Makasser naar Paloe werd gezonden. De onderhandelingen mislukten echter, voornl. door toedoen van den Madika Malolo van Paloe, en daardoor werd de houding van de Kailische vorsten tegenover het Gouvernement steeds meer on gepast, zoodat zij in 1850 weigerden schriftelijk de suzeriniteit van Nederland te erkennen. Toen in 1854 een van Menado gevluchte moordenaar niet werd uitgeleverd, begaf de Gouverneur van Makasser zich met een stoomschip daarheen en al kon ook de moordenaar niet worden uitgeleverd door de weinige macht der vorsten, gelukte het toch om met de vorsten van Donggala en Tawaeli contracten te sluiten, waarbij zij de suzeriniteit van Nederland erkenden.

Door toedoen van den Madika Malolo van Paloe braken echter daarna weer onlusten uit, terwijl deze ook de vorsten van Donggala en Tawaeli overhaalde, de contracten van 1854 niet in ontvangst te nemen.

Na zijn dood in '55 veranderde de gespannen verhouding en werden de contracten in 1856 geaccepteerd.

In 1860 moest opnieuw wegens moord op een Gouvernements onderdaan tegen Donggala, Paloe en Tawaeli worden opgetreden.

Nadat de Gouverneur Kroesen te Makasser het bestuur had aanvaard, zond de vorst van Tawaeli zijn schoonzoon *La Garseda, een bevindt teerover* die reeds lang door het Gouvernement werd gezocht, naar Makasser, om het contract van 1854 te hernieuwen.

Hij werd daar gevangen genomen en veroordeeld (1863). Als gevolg daarvan gaf TawaEli in '73 geen kennis van het overlijden van den vorst, diens opvolger, Tome Tangoe kon dus niet door het Gouvernement worden erkend. Dit gebeurde pas in 1888, nadat de Gouverneur van Celebes, die voor een grensgeschil tusschen Toli-Toli en Banawa met Mamoeedjoe naar de Paloebaai gegaan was, en toen tevens de contracten van 1864 wilde vernieuwen, door den Radja van TawaEli volslagen werd genegeerd, als gevolg waarvan door drie oorlogsschepen aan dien vorst voor KajoemaloeE een ultimatum werd gesteld. De vorst voldeed, kwam en vroeg vergiffenis, hij werd toen erkend en bevestigd en een nieuw contract (dat van 26 Juni 1888) gesloten. Eerst in 1893 echter ging het Gouvernement er toe over een doorlopend toezicht in de Paloebaai te vestigen *in de Paloebaai te vestigen n.l. een posthouder,* die in 1898 werd vervangen door een Civiel *die in 1898 werd vervangen door een Civiel* *Gezaghebber. de controle.*

Veel verbetering in den toestand werd daardoor echter niet verkregen en van eenige krachtige bestuursdaad was geen sprake. In 1892 maakte TawaEli nog aanstalten Parigi te gaan beoorlogen en in 1895 werd door Dampelas (Banawa) wederom zeeroof gepleegd. KajoemaloeE was zoo'n roofnest, dat de kampeeng op verzoek van den Zelfbestuurder in 1896 wederom moest worden getuchtigd en nog in 1898 werd door toedoen van TawaEli de opvatting van een Possosche moordenaar onmogelijk gemaakt. *in eind 1898 door politie*

In 1903 werd door Banawa de uitlevering geweigerd van den uit Moeeten gevluchten opstandeling

standeling Tombolitoetoe, waarna de bestuurder van dit Landschap van zijn rand werd vervallen, verklaard, opgevat en naar Makassar gebracht waar hij in 1903 overleed. In zijn plaats werd La Maroena Aroe Ganti zoon van den in 1888 overleden vorst tot zijn opvolger gekozen. In 1904 legde hij de korte verklaring af. In 1916 vroeg La Maroena vrijwillig onthefing van zijne waardigheid en deed afstand van het bestuur. Hij werd opgevolgd door zijn schoonzoon en neef Lagaga, die op 24 September 1916 de korte verklaring aflegde en thans aan het bestuur is. bij G.R. ddo. 4 Mei 1918

Kan uit het voorgaande worden opgemaakt hoe na 1888 de inmenging van het Ned. Ind. Gouvernement steeds krachtiger werd; van definitieven invloed kan pas gesproken worden toen met ingang van 1 Januari 1905 de afdeling *Midden Celebes* gevormd werd en deze afdeling een deel uitmaakte van de residentie Manado. Daardoor kwamen de rijkjes Banawa en TawaEli onder afdoende controle.

Met het landschap Toli-Toli, dat echter bij Gouvernements Besluit ddo. 15 April 1911 No. 11 daarvan weer gescheiden werd, vormden deze rijkjes de onderafdeeling Westkust van de Midden-Celebes, na 1911 de onderafdeeling Donggala onder een Controleur bij het Binnenlandsch-Bestuur. Nog eenmaal in 1905 moest worden opgetreden tegen zekeren Tome Tarima die zich in Sodjole tot Magaoe had opgeworpen, en daarbij door zijn beide zoons werd gesteund, verandering. Toen deze 3 echter in eind 1905 door politie-peldaten waren opgevat, verliep de beweging. Met uitzondering van eenig verzet in 1910

Tegenwoordige toestand.

a. Lands bestuur.

der bevolking van het gehucht Tanengga boven Loli, waar aan opstaanden voet een eind werd gemaakt, is sedert de orde gehandhaafd gebleven.

In TawaEli overleed in 1905 de Magaoe Djajalangkara Mangge Dempo, voorloopig werd de Madika Malolo I Toempa Lemba als zijn opvolger erkend, Deze voldeed echter niet en werd Laboe Lemba Tomai I Joto voorloopig met het Bestuur belast. Deze overleed in 1910 en werd opgevolgd door zijn oudsten zoon J. Joto Tomai Intje Saleh die op 27 Januari 1912 de Korte Verklaring aflegde, welke is goedgekeurd en bekrachtigd bij G.B. ddo. 4 Mei 1912 No. 3.

Hij is tegenwoordige Magaoe van TawaEli.

Tegenwoordige toestand.

a. Lands bestuur.

Het landsbestuur over de beide landschappen die de tegenwoordige onderafdeeling omvat, bestaat uit den vorst alleen.

De hadat is een orgaan dat hier niet wordt aangetroffen.

Wel worden nog enkele malen de pitcenggota of patanggota bijeen geroepen, doch zij maken geen deel meer uit van het Zelfbestuur, en een ander College is daar voor niet in de plaats gesteld.

De vorst heeft den titel van Magaoe of van Radja. Zoowel vrouwelijke als mannelijke personen kunnen tot die waardigheid worden geroepen.

In het rijkje TawaEli heeft de Magaoe onderzigt een madika Malolo die bij verhindering of afwezen optreedt als zijn plaats vervanger. In 1916 heeft men districtshoofden ingesteld die zoo mogelijk tevens adat hoofd zullen zijn.

Zoo is de Madika Malolo districtshoofd van Zuid-TawaEli geworden en moet geschikt gezocht worden den Magaoe te vervangen of op te volgen. De Madika Matoesa van Sirendja werd aldaar districtshoofd. Beiden houden hun adattitel. In Banawa had men geen Madika Malolo en Madika Matoesa, doch er zijn ook districtshoofden aangesteld. Het districtshoofd van Zuid Banawa is niet van voldoende stand om zich Madika Malolo te mogen noemen. Die van Noord Banawa, zoon van den Oud Radja heeft daarentegen wel de titel van Madika Matoesa gekregen.

In Banawa is daarvoor slechts een "wakil radja" aangewezen. De Zelfbestuurders worden op den voet in de politieke contracten aangegeven door het Gouvernement erkend en bevestigd op voordracht van het Hoofd van Gewestelijk Bestuur.

Een zekere erfopvolging is daarbij behoudens geschiktheid, regel.

Sterft de Radja, dan komt zijn oudste broer in de eerste plaats in aanmerking daarna de andere broers of bij ontstentenis van dezen wordt eene keuze gedaan uit de kinderen van de beide overleden vorsten.

In den regel komen dan de zoons van den eerst overledene het eerst in aanmerking onder voorbehoud, dat zij zijn geboren uit eene volbloed madika vrouw (zie "standen").

Als Madika Malolo treedt in den regel de oudste broer of een ander familielid van den vorst op. Hij wordt door den vorst gekozen en tegelijk met dezen aan het volk vertoond. Het gebied van Sirendja (TawaEli), het eenige wat enigzins aan districtsbestuur deed den-

ken, want is het thans inderdaad bestuurd door een madika matoea die door het Zelfbestuur met goedvinden van het Europ. Plaatselijk Bestuur wordt benoemd en ontslagen.

Voorts wordt onder de bevelen van het Zelfbestuur en in Sirendja door tusschenkomst van den Madika matoea elke kampong bestuurd, door een kamponghoofd waar van de oudste, de vroegere pitoenggota en Patanggota den titel madika hebben. De andere heeten eenvoudig kapala. Zij worden door het Zelfbestuur met goedkeuring van het Europ. Plaatselijk bestuur benoemd en ontslagen.

De instelling van de totowa in de kampong is dus vervallen. De zelfde regelen van erfopvolging worden zoo mogelijk hierbij toegepast als bij de Zelfbestuurders doch wordt hieraan minder streng de hand gehouden. Ook tot kamponghoofd kunnen zoowel mannen als vrouwen worden benoemd.

In deze onderafdeeling is thans een vrouwelijk kamponghoofd.

Administratief worden de zelfbestuurders gestraft met een ontevredenheidsbetuiging van den Resident. Een dergelijke ontevredenheidsbetuiging kan eenige malen herhaald worden waarna ontslag moet volgen.

De districts- en kamponghoofden kunnen gestraft worden volgens de regeling van 8 December 1919 (nog niet bekrachtigd) welke regeling die van 20 Januari 1914 No. 67 vervangen heeft.

b. Financienwezen.

De Financien van de beide Zelfbesturen in de onderafdeeling zijn mede eerst 1905 in orde en regelmaat gebracht. Voor dien tijd was van financien der Zelfbesturen geen sprake. Met dat jaar echter dateert de oprichting van eene afdeelingkas, tot het beheeren van de geldmiddelen en goederen van alle Zelfbesturen in de afdeeling

Midden-Celebes. Deze afdeelingkas werd 1

Januari 1915 weder gesplitst in onderafdeelingkas en landschapskassen.

De financiën van de Zelfbesturen Banawa en TawaEli zijn alzoo vereenigd in één onderafdeelingkas.

Door zeer weinige ontwikkeling der Zelfbestuurders is het onmogelijk hen toe te laten tot het rechtstreeksch beheer van de geldmiddelen hunner rijkjes.

Onder de bepalingen van een door de Regt goedgekeurd "reglement op het beheer" worden alle inkomsten der Zelfbestuurders en Zelfbesturen gestort in deze afdeelingkas en alle uitgaven daaruit bestreden.

De administrateur daarvan is de Assistent Resident ter beschikking te Menado, de Controleur is voor de onderafdeeling Donggala kashouder.

Elk jaar wordt door de Zelfbesturen eene Begrooting van ontvangsten en van Uitgaven voor het volgend jaar vastgesteld, die aan de goedkeuring van den Resident van Menado is onderworpen, waarna zij van kracht wordt. Zooveel mogelijk wordt steeds het doel en de werking dezer begrooting alsmede de beschikbare bedragen aan de Zelfbestuurders medegedeeld, ten einde opvoeden in die richting te werken.

Onder de middelen op deze begrooting worden aangetroffen.

1. de door het Gouvernement van Nederlandsch Indie aan de Zelfbesturen dezer onderafdeeling uitbetaalde schadeloosstellingen voor de overname van het recht tot het heffen van In- en Uitvoerrechten en Accijnzen en

van den afstand van het opiummonopolie.

2. De opbrengst der gerechtelijke boeten.
Met het systeem dat de boeten voor de rechters zijn, is dus gebroken.
3. De opbrengst van de Inkomsten belasting door de Zelfbesturen van hare onderdanen geheven.
Voor de heffing van deze belasting is door de Zelfbesturen een reglement vastgesteld dat door den Resident van Menado bij besluit ddo. 22 - 11 - 1913 No. 592 is bekrachtigd.
Daarin zijn de wijze van aanslag, het bedrag der belasting, de inning, de collecteloonen en de verantwoording op uniforme wijze geregeld. Voor dit werk hebben de beide Zelfbesturen gezamenlijk een belastingschrijver in dienst. De belasting is een van de hoofdinkomsten der Zelfbesturen.
Voor 1919 bedroeg de aanslag f 64314.25 waarvan op Ultimo Juni nog een achterstand van f 2375.10. De aanslag voor 1920 bedraagt bij eerste vaststelling f 60740.00 waarvan reeds f 57000.- geïnd.
- Over de inning valt thans niet te klagen er wordt in het algemeen geregeld betaald.
Voor elke betaling wordt eene zoog: "kampong-kaart" afgegeven tegen quitantie van gedane betaling en registratiekaart (vide bijlage).
4. De opbrengst der boeah tanah die geheven wordt volgens de regeling vastgesteld bij Residentsbesluit ddo. 14 October 1914 No. 583 en waarvan de opbrengst na begrootingswijziging voor 1920 geraamd is op f 3800.-
Voorts andere inkomsten als verhuur van gronden, rente van belegde fondsen en ook afkoop van heerendiensten, zoutverkoop.
- Behalve de inkomsten belasting in geld wordt

door de Zelfbesturen van hunne onderdanen be-
lasting in arbeid (heerendiensten) gevorderd.
De wijze waarop, en de gevallen waarin deze
diensten kunnen worden gevorderd zijn mede by
reglement vastgesteld. Dit reglement is be-
krachtigd door den Resident van Manado bij be-
sluit ddo. 11 Juli 1907 No. 498. ~~...~~
Bij aan den Assistent-Resident van Midden-Ce-
lebes gericht dezerzijdsch schrijven van 26
Mei 1913 No. 901 zijn voorstellen gedaan voor
nieuw reglement meer in overeenstemming met
de ter zake in het rechtstreeks bestuursge-
bied der Minahasa geldende beginselen doch
is hierop nog niet beslist. Sedert 1915 wor-
den vrijwel de in de Minahasa geldende gou-
vernements bepalingen gevolgd of analoog
toegepast. Een bepaalde onderscheiding in ge-
meente en heerendienstatwezen is nimmer gemaakt.
Geëischt kunnen worden 48 dagen per jaar,
doch in de praktijk wordt veel en veel minder
dagen gevraagd. Zij behoorlijk toezicht, ~~...~~

~~...~~ is het aantal te elachen dagen
dan ook wel terug te brengen op 32. Men zal
dan echter het aantal bezoldigde mandoers
moeten vermeerderen wil althans de onderaf-
deeling van batekenis vooruitgaan.

5. De cijns geheven van verleende concessien
binnen zelfbestuursgebied.
6. De verhuur van zitplaatsen op de passers.
Passerloodsen zijn op verscheidene plaatsen
van Zelfbestuurswege opgericht n.l. te Dong-
gala, te Kabonga, te Loli, te TawaEli, te
Manboro, te Lambago, te Toaja en te Kola-Kola
7. Onder nog enkele andere ontvangen zijn die
voor den zoutverkoop en de ijsinstallatie
wel

wel de voornaamste geworden nl. varieerende
tuaschen de f 2000 en f 3000.- elk.

Uit deze middelen worden in hoofdzaak de vol-
gende uitgaven bestreden.

1. De tractementen van Djaksa's en schrijvers
bij de Landschapsrechtbanken, Cipier en man-
doers, voeding en kleeding der gevangenen en
verlichting der gebouwen.
2. De kosten van administratie der landschaps-
gelden waartoe de Zelfbesturen een Boekhouder
en schrijvers in dienst hebben, voorts de
wollectelonen van de geleide belastingen t.w.
of welke aan de kamponghoofden worden uitbe-
taald.
3. De bezoldiging der Zelfbestuurders en hun
minder personeel waaronder ook eenige kam-
ponghoofden.

4. Andere uitgaven van reis en transportkosten, feesten, straatverlichting, kleeding van Zelfbestuur oppassers en onderhoud van den Landschaps politiestal.
  5. Het onderhoud en de reparaatien van Landschapsgebouwen (zie gebouwen).
  6. De kosten van het onderwijs op den voet als onder dat hoofdstuk vermeld.
  7. De kosten der vaccinatie waartoe de Zelfbesturen een Landschapsvaccinateur in dienst hebben.
  8. Alle uitgaven ten laste de Zelfbesturen B.O.W in begrepen herstelling vernieuwing onderhoud en nieuwen aanbouw van Landschapsgebouwen, wegen bruggen waterwerken enz.
  9. De onkosten voor aanleg en exploitatie van landschapsbedrijven, o.a. de zoutnijverheid (zie aldaar) en pomp en ijsinstallatie.
- Het totaal bedrag der restitutiepost (d.i. hetgeen het Gouvernement ten behoeve van de Zelfbesturen betaald wordt door de onderafdelingskas gerestitueerd. In 1920 zal voor het eerst deze restitutiepost in haar geheel worden betaald. Aanvangende 1910 werd begonnen met de dergelijke verhooging ten einde tot deze toestand te geraken.
- Het spreekt van zelve dat de belastingen geheven van Gouvernements onderdanen hier buiten bespreking zijn gelaten. Deze als mede de In- en Uitvoerrechten en Accijnzen worden op dezelfde wijze geheven als ook overal elders

ders in het rechtstreeksch bestuurd gebied diend tot het geven van de noodige aanwijzingen het geval is, en behoeft daarvan dus geen na-
 men aan de Zelfbestuurders.
 dere bespreking te worden gehouden.

b. De Landschapsrechtbanken.

C. Rechtswezen.

Gelijk boven reeds opgemerkt, blijft de rege-
 ling van het rechtswezen over de Gouvernements
 onderhoorigen binnen de Zelfbestuursgebieden
 buiten bespreking als zijnde vastgesteld bij
 het Indische Staatsblad 1888 No. 27 en wijzi-
 gingen en wordt hier voorts bijaangeteekend,
 dat ingevolge de bestaende politieke contrac-
 ten bepaald opgesomde misdrijven en overtre-
 dingen aan de rechtsbevoegdheid der Inhoem-
 sche rechters zijn onttrokken. Men zie daar-
 voor de politieke contracten en laatstelijk
 Staatsblad 1910 No. 332. f 100. (een honderd
 De rechtspraak over de Zelfbestuurs onderda-
 nen heeft eene totale wijziging ondergaan.
 Aan de rechtsmacht der kamponghoofden is een
 einde gemaakt. en voerde de van den vooroordel

Er zijn in elk Zelfbestuur twee organen met
 de rechtspraak belast.

a. het Landschapsrecht bestaende uit den Zelf-
 bestuurder als alleen rechtsprekend rechter:

1. met bevoegdheid in alle Civiele zaken wan-
 neer de waarde in geschil f 100 niet te boven
 gaat. door eene minste schikking op de zaak

2. in alle overtredingszaken waarin naar de
 omschrijving van het Nederlandsch Indische
 Wetboek van strafrecht op de gepleegde over-
 treding geene zwaardere straf is bedreigd dan
 3 maanden hechtenis of f 100 boete. of minder

Van de vonnissen van het Landschapsrecht
 die dadelijk excusabel, zijn wordt een een-
 voudig register aangehouden dat maandelijksch
 door tusschenkomst van den onderafdeelings-
 chef aan den Assistent-Resident wordt inge-
 diend.

diend tot het geven van de noodige aanwijzingen aan de Zelfbestuurders.

b. De Landschapsrechtbank.

bestaande uit een voorzitter (onderafdeelingschef) en minstens 3 leden, meestal de Zelfbestuurder, den districtshoofd en een kamponghoofd.

De Djaksa bij deze rechtbank treedt op als Int. Off. van Justitie en een Imam of Chatib wordt toegevoegd als bekwaam tot het afnemen van den eed.

In geval een vonnis van eene inheemsche rechtbank veroordeeling inhoudt tot eene vrijheidsstraf voor langer dan één jaar of tot geldboete van meer dan f 100.- (een honderd gulden), wordt het vóór de tenuitvoerlegging onderworpen aan het oordeel van het Hoofd

van gewestelijk bestuur, dat daarin zoodanige wijzigingen ten voordeele van den veroordeelde vermogen aan te brengen als hem billijk en rechtvaardig voorkomen.

Indien het Hoofd van gewestelijk bestuur

zalke in het belang van de rechtsbedeeling van noodig acht, kan hij het vonnis vernietigen

en eene nieuwe behandeling van de zaak gelasten ten door eene rechtbank met andere of meer leden dan die, welke het eerste vonnis heeft gewezen.

Het Hoofd van gewestelijk bestuur heeft deze zelfde bevoegdheid ten aanzien van vonnissen, waarbij vrijheidsstraf voor één jaar of minder dan wel geldboete van f 100.- (een honderd gulden) of minder is opgelegd, zoolang het zijn vonnis nog niet is ten uitvoer gelegd.

In burgerlijke zaken wordt, indien eene der partijen binnen veertien dagen na van de uitpraak

spraak kennis genomen te hebben, den wensch daartoe aan den voorzitter der rechtbank te kennen geeft, een over eene geschilwaarde van meer dan f 100.- (een honderd gulden) loopend vonnis eener inheemsche rechtbank niet ten uitvoer gelegd dan na bekrachtiging door het Hoofd van gewestelijk bestuur, dat bevoegd is het vonnis te vernietigen en eene nieuwe behandeling van de zaak te gelasten door eene rechtbank met andere of meer leden dan die, welke het eerste vonnis heeft gewezen.

Het Hoofd van gewestelijk bestuur heeft de hem in de voorafgaande vier leden toegekende bevoegdheid alleen ten opzichte van vonnissen, waartegen hogere voorziening bij een inheemsche rechter of een inheemsche rechtbank niet of niet meer openstaat.

Deze rechtbank spreekt mede recht op overtuiging doch houdt, bij de bewijsleer en de strafoplegging zooveel mogelijk rekening met de ter zake in de Gouvernements landen geldende bepalingen. Boeten worden in de Landschapskas gestort.

De gerechtskosten in Civiele zaken, zijnde 5 % van de waarde in geschil, worden onder de leden verdeeld.

Ten aanzien der boeten wordt nog opgemerkt dat het behoeten van geheele kampoengs hier niet voorkomt en dat het beboette lid der kampoeng persoonlijk aansprakelijk is voor de betaling.

De rechtspraak als boven omgegeven is geregeld bij besluit van den Resident van Menado ddo. 12 Juli 1907 No. 503.

De voornaamste der hier voorkomende delicten zijn doodslag en diefstal.

Doodslag is meestal het gevolg van de nog steeds onuitroeibare volks overtuiging aan het bestaan van weerwolven.

Iemand staat, soms zonder dat aan te geven is
 waarom, als weerwolf bekend. Het is dan bijna
 wiskunstig zeker, dat die persoon wordt van
 kant gemaakt, indien het Bestuur hem niet ty-
 dig naar eene andere plaats overbrengt. De
 dader of daders gevoelen zich niet straf-
 schuldig en bekennen dan ook gewoonlijk gal-
 weg. In de laatste 5 jaren kwamen hiervan nog
 drie zaken voor. Het slachtoffer werd steeds
 gewurgd, nimmer met een parang afgemaakt.
 Men dient er echter op te letten, dat waar de
 bevolking het doodslaan van een weerwolf geen
 strafbaar feit ziet, er veel neiging is, om
 zulke zaken te verzwijgen. Diefstal komt vrij
 veel voor, het allermest diefstal van vee,
 waartoe het voortdurende los rond loopen van
 het vee gereede aanleiding geeft. Ook in het
 Ook diefstal met braak is geene uitzondering.
 Gewoonlijk is dat om gouden of zilveren sie-
 raden of om geld te doen, en vinden deze
 veelal te Paloe aftrek. Deze hoog staat.
 Deze onderzoekingen zijn meest lastiger dan
 de doodslagsaken. Districthoofden van hoog
 Ter beschikking van het Bestuur en zoo noodig
 tegen betaling ook van particulieren bestaat
 in de Zelfbesturen een telefoonlijn welke
 sedert 1914 door het Gouvernement is overge-
 nomen.

De Hoofden van Plaatselijk Bestuur zijn Direc-
 teurs der telefoonkantoren en hebben zich ter
 zake it gedragen naar de regelen vastgesteld
 bij schrijven van den Assistent-Resident van
 Midden-Celebes ddo. 9 September 1913 No. 3245
 Juncto 17 Januari 1914 No. 275.

Over de wijze van uitoefening van een bestuur
 VI. Politieke toestand.

Will is het algemeen de wanner een zich is

a. Inwendige toestand. Uit het voorgaande kan als duidelijk gebleken worden aangenomen, dat een reusachtige omkeering in den politieken toestand sedert 1905 heeft plaats gehad.

In de eerste plaats voor krachtig ingrijpen in de binnenlandsche aangelegenheden door het Gouvernement, in de tweede plaats door het daarmede gepaard gaande streven om de Zelfbestuurders van figurenten tot daadwerkelijke Bestuursorganen te maken.

De tegenwoordige Zelfbestuurders van Banawa Lagaga, en van TawaEli E. JOTO staan tengevolge daarvan onder de directe dagelijksche leiding van het Europ. bestuur dat hen voortdurend de wenken en aanwijzingen geeft, die zij noodig hebben, hen aanmoedigt tot het aanvangen of doen aanvangen van maatregelen in het belang hunner Zelfbesturen en dat er tevens op toeziet, dat de door de Zelfbesturen uitgegeven bevelen worden opgevolgd en hun gezag tegenover hunne onderhoorigen hoog houdt.

In de praktijk verhouden zij zich tot het Europ. bestuur als districtshoofden van hoog aanzien.

Hunne wijze van bestuur wordt dus, zooveel mogelijk de eigen adat volgende beheerscht door het streven om wat daarin goed is op den voorgrond te brengen en uit te breiden met vermindering van wat als onvereenigbaar met algemeen erkende begrippen van recht en billijkheid, daaruit dient te worden geweerd.

Zij gaan daarom geregeld op reis in hunne gebieden en houden dikwijls persoonlijk toezicht op uit te voeren werken.

Over de wijze van uitoefening van hun bestuur valt in het algemeen en wanneer men zich in

hunne begrippen verplaatst niet te klagen.

De samenhang tusschen de verschillende deelen van de rijkjes wordt bewaard door dat het benoemingsrecht van kamponghoofden zich in handen van het betrokken Zelfbestuur bevindt en door de medewerking van

het Europ. bestuur.

Zoo wordt het hoofd van Pantoloang (enclave in TawaEli) door dat over Banawa benoemd, en ontslagen, evenzoo de hoofden van Sirendja door den Magace van TawaEli.

Behalve dit staatsbladrechtelijk, feit, weet de bevolking eener enclave zeer goed op grond van welke afstamming zijn tot het eene of andere zelfbestuur behooren en gevoelt zich daarmede dan ook één geheel.

b. Verhouding tot de omliggende rijkjes. Deze verhouding is goed, men staat in wederzijdsche dienstcorrespondentie, en is bij ontmoetingen zeer beleefd, doch gereserveerd bij Gouvernementsbesluit van 20 Augustus 1888 No. 16.

Dit heeft echter zeer zelden plaats. Samenkomsten en acte van bevestiging ddo. 13-1-1888 goedgekeurd en bekrachtigd bij Gouvernementsbesluit ddo. 4 Augustus 1888 No. 17. onderlinge oorlogen tot het verledene behooren.

VII. Bestaande contracten.

a. met Banawa.

1. Contract ddo. 10 Juli 1864, goedgekeurd en bekrachtigd bij Gouvernementsbesluit ddo. 17 - 9 - 1864 No. 6.
2. Contract ddo. 2 Mei 1886 goedgekeurd en bekrachtigd bij Gouvernementsbesluit ddo. 10 Februari 1889 No. 16.
3. Acte van bevestiging ddo. 3 Mei 1888 goedgekeurd en bekrachtigd bij Gouvernementsbesluit ddo. 10 Februari 1889 No. 16.
4. Suppletoir contract omtrent den In- en uitvoer oorlogsbehoefden ddo. 19 Mei 1890 goedgekeurd en bekrachtigd bij Gouvernementsbesluit ddo. 6 - 9 - 1890 No. 3.
5. Verklaring aangaande de grens regeling met Toli-Toli ddo. 29 September 1896 goedgekeurd en bekrachtigd bij Gouvernementsbesluit 17

Februari 1897 No.17.

6. Suppletoir contract betrekkelijk Mijnbouwsaakzaam-
rij concessies ddo. 18 Januari 1897 en 22 Mei 1900
beiden goedgekeurd en bekrachtigd bij Gouvernements
besluit ddo. 25 Maart 1900 No. 39.
  7. Contract met acte van bevestiging en bekrachtiging
  8. Verklaring nopens de ter beschikking van gronden
in de kampong Donggala aan het Gouvernements bei-
den ddo. 13 December 1902 goedgekeurd en bekrach-
tigd bij Gouvernements besluit 5 Mei 1903 No.16.
  9. Verklaring betreffende de ter beschikking stelling
van het eiland Toegoean, aan het Gouvernement voor
de oprichting van een vuurtoren ddo. 23 Juni 1904,
aangeteekend bij Gouvernementsbesluit van 26 Augustus
1904 No.48.
  10. Korte verklaring en acte van bevestiging ddo. 13-
12-1904 goedgekeurd en bekrachtigd bij Gouverne-
ments besluit ddo. 4 Augustus 1905 No.19.
  11. Korte verklaring en acte van erkenning en bevesti-
ging ddo. 24sten September 1916 goedgekeurd en be-
krachtigd bij Gouvernementsbesluit ddo. 30 Januari
1917 No.44.
- b. met Tawacli.
1. Contract ddo. 7 Juli 1854 goedgekeurd en bekrach-
tigd bij Gouvernementsbesluit ddo. 17 -9-1854 No.6
  2. Contract ddo. 26 Juni 1888 goedgekeurd en bekrach-
tigd bij Gouvernements besluit ddo.14 November 1888
No.3.
  3. Acte van bevestiging ddo.26 Juni 1889 goedgekeurd
en bekrachtigd bij Gouvernementsbesluit ddo.14-11-
1889 No.3.
  4. Suppletoir contract betreffende de overdracht van
de mijn rechten, ddo. 21-1-1897 en 22-5-1900.
Goedgekeurd en bekrachtigd bij Gouvernementsbesluit
ddo. 22-3-1900 No.39.
  5. Acte van verband en bevestiging ddo.22-5-1900 goed-
gekeurd en bekrachtigd bij Gouvernementsbesluit ddo

SD-6-1901 No. 22.

6. Korte verklaring en acte van bevestiging ddo 14-12-1904 goedgekeurd en bekrachtigd bij Gouvernementsbesluit ddo 4-3-1905 No. 13.
7. Korte verklaring en acte van erkenning en bevestiging ddo. 27-1-1912 goedgekeurd en bekrachtigd bij Gouvernements besluit ddo 24-5-1912 No. 8.

D o n g g a l a , 10 J u l i 1920.

De aftredend Controleur,

C. H. ter Haar

M a k a s s e

schets kaart
 van
DONGGALA
 schaal 1500.000.

- Legenda:
- wegen per bandy berijdbaar
  - - - trace's in bewerking te paard berijdbaar
  - - - - - aan te leggen traces
  - +++++ onderafdelingsgrens
  - +++++ zelfbestuursgrens
- 000 —